

R. HAGELBERG

PRODUKTIIVLOOMA-
KASVATUSE
MAJANDUSLIKU
EFEKTIIVSUSE
ANALÜÜS
KOLHOOSIS

A - 17396

EESTI NSV
POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE LEVITAMISE ÜHING

R. HAGELBERG,
majandusteaduste kandidaat

PRODUKTIIVLOOMAKASVATUSE
MAJANDUSLIKU EFEKTIIVSUSE
ANALÜÜS KOLHOOSIS

Nr. 2 (282)

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1960

Arh.

Tartu Ülikooli
RAAMATUKOGU

12816

PÕHIÜLESANNE

Kogu nõukogude rahvas töötab ennastsalgavalt, et lahendada põhiline majanduslik ülesanne — ajalooliselt lühima aja vältel järele jõuda kõige arenenumaile kapitalistlikele maadele ja nendest mööda minna toodangu hulgalt iga elaniku kohta. Tähtis koht majandusliku põhiülesande täitmisel on sotsialistlikul põllumajandusel. Partei ja valitsus on viimastel aastatel välja töötanud ja ellu rakendanud põllumajandusliku tootmise kiire edasiarendamise abinõude laiaulatusliku süsteemi, mis on võimaldanud viimase viie aasta jooksul paljude põllumajandus- saaduste tootmist järsult suurendada.

Tähtis koht põllumajanduse arendamisel on loomakasvatusel. Inimorganismile vajalikest toitainetest (kalorväärtuses) moodustavad loomsed saadused ligikaudu 37 protsenti. Peale selle annab loomakasvatus tööloomade näol veoenergiat ja taimekasvatusele väärtuslikku orgaanilist väetist. Eriline koht on loomakasvatusel Eesti NSV tingimustes. Soodsate looduslike ja majanduslike eelduste tõttu on loomakasvatus põllumajanduse peamiseks tootmisharuks Eesti NSV-s. Ta annab ligikaudu 80 protsenti kolhooside ja sovhooside kaubatoodangust.

Eesti NSV-s on viimastel aastatel tehtud loomakasvatuse arendamises märkimisväärsed edusamme.

Käesoleval seitseaastakul, nagu rõhutati NLKP XXI kongressil, on põllumajanduse alal põhiülesandeks niisuguse tootmistaseme saavutamine, mis võimaldab täielikult rahuldada elanikkonna toiduainete vajadusi ja tööstuse tooraine vajadusi ning rahuldada riigi kõik muud vajadused põllumajandussaaduste järele.

Põllumajanduse arendamise suurte ülesannete täitmisel etendab väga tähtsat osa tootmise ratsionaalne korral-

damine. Edaspidine edu sõltub suurel määral sellest, kui võrd kokkuhoidlikult toimub majandamine ning missuguseks kujuneb toodangu omahind. Üheks kõige tähtsamaks ülesandeks põllumajanduses on tööviljakuse tõstmine ja põllumajandussaaduste omahinna alandamine. Mida vähem tehakse kulutusi toodanguühikule, seda rohkem on olemasolevate vahendite hulgaga võimalik toota. Omahinna alandamine on ka elanikkonnale müüdavate saaduste jaehindade alandamise esmaseks tingimuseks.

Kolhoosikorra arengu uuel etapil hinnatakse majandi töötulemusi mitte ainult toodangu hulga, vaid ka toodangu omahinna põhjal. See nõuab majandusjuhtidelt ühismajandi tegevuse kõigi külgede sügavat analüüsimist. Tähelepanu keskpunktis peab olema V. I. Lenini tuntud nõuanne: „Asjalik ökonomist, selle asemel, et kirjutada tühiseid teese, asub uurima fakte, arve, andmeid, analüüsib läbi meie oma praktilised kogemused ja ütleb: viga on seal ja seal, see on vaja parandada nii ja nii.“¹

I. ESIMESEL KOHAL ON VEISEKASVATUS

NSV Liidus elanikkonna poolt tarbitavatest loomakasvatussaadustest toodetakse ligikaudu kolm neljandikku veisekasvatuses. Teaduslikult põhjendatud tarbimismuutuste kohaselt vajatakse ainult veisekasvatuse põhitoodangut, s. o. piima iga elaniku kohta keskmiselt 1,5 kilogrammi ööpäevas ehk 550 kilogrammi aastas.² Nimetatud vajadusest on põhiliselt lähtunud ka käesoleva seitseaastaku plaaniülesannete püstitamisel.

Plaanist tulenevad konkreetset ülesanded veisekasvatuse arendamiseks igale piirkonnale, vabariigile, rajoonile, kolhoosile ja sovhoosile. Eesti NSV-s on veisekasvatuse arendamiseks eriti soodsad tingimused. Seetõttu on seatud ülesandeks toota 1965. aastal piima iga elaniku kohta 1000 kilogrammi ehk kogusummas 1,3 miljonit tonni.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 32. kd., Tallinn, 1955, lk. 122.

² Arvestuse aluseks on NSV Liidu Meditsiiniliste Teaduste Akadeemia Toitlustamise Instituudi poolt väljatöötatud füsioloogilised toidunormid. Arvestatud on vahenditult piima jt. piimasaaduste (või, koor, juust jne.) tarbimist.

1. TOOTMISE INTENSIIVSUS

Põllumajanduslikus tootmises on väga tähtis põhilise tootmisvahendi, s. o. maa võimalikult täielik ärakasutamine. Vastavalt sellele on ka veisekasvatuse majanduslikul hindamisel üheks põhinäitajaks piimatoodang põllumajandusliku maa iga 100 hektari kohta. Piima tootmissuunaga piirkondades (kuhu kuulub ka Eesti NSV) ja majandites iseloomustab nimetatud näitaja veisekasvatuse intensiivsust.¹

Tootmise intensiivsuse kasv iseloomustab vastava tootmisharu arengu kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid külgi, sest põllumajandusliku maa iga 100 hektari kohta toodetav piima hulk määratakse kahe põhiteguriga. Nendeks on: 1) produktiivsus, s. o. piimatoodang lehma kohta aastas, 2) karja tihedus, s. o. lehmade arv põllumajandusliku maa iga 100 hektari kohta.

Analüüsijat huvitab mõlema teguri mõju ulatuse selgitamine, milleks on vaja jälgida tegurite kasvutempot. Kasvutempo jälgimiseks vaatleme veisekasvatuse intensiivsust Tartu rajooni „Avangardi“ ja Tammistu kolhoosis (vaata tabel 1).

Tabelist näeme, et „Avangardi“ kolhoosis on NLKP Keskkomitee 1953. aasta septembripleenumi järgsel perioodil saavutatud veisekasvatuse arendamisel märkimisväärset edu. Veisekasvatuse intensiivsus on suurenenud 3,4-kordseks. Intensiivsuse niisugune kasv on saavutatud mõlema teguri koosmõju, s. o. produktiivsuse enam kui kahekordse tõusu ja karja tiheduse peaaegu poolteisekordse suurenemise arvel. Tammistu kolhoosis jäi tootmise intensiivsus vaatamata produktiivsuse ligikaudu kahekordsele tõusule ikkagi tagasihoidlikuks. Seda põhjustas karja tiheduse vähenemine 29 protsendi võrra.

Kumb tegur on ühes või teises majandis tarvis asetada esiplaanile, see sõltub konkreetsest olukorrast. Toodud andmed näitavad, et Tammistu kolhoosis on seitseaastaku plaaniülesannete täitmisel tarvis pöörata väga suurt tähelepanu lehmade arvu suurendamisele. Vastupidisel korral pole mõeldav toota 1965. aastal põllumajandusliku

¹ Piima-liha ja liha-piima tootmissuuna korral tuleks veisekasvatuse intensiivsust iseloomustada kogutoodangu suurusega põllumajandusliku maa iga 100 ha kohta.

**Veisekasvatuse intensiivsus Tartu rajooni „Avangardi“
ja Tammistu kolhoosis**

	1954	1955	1956	1957	Kasvu- tempo (%o-des)
„Avangard“					
Piimatoodang põllumajandusliku maa iga 100 ha kohta (tsent- nerites)	131	185	334	439	335
Piimatoodang lehma kohta aas- tas (kilogrammides)	1425	1828	2909	3216	225
Aastalehmade keskmine arv põllumajandusliku maa iga 100 ha kohta (peades)	9,2	10,1	11,5	13,6	148
Tammistu					
Piimatoodang põllumajandusliku maa iga 100 ha kohta (tsent- nerites)	91	54	77	125	138
Piimatoodang lehma kohta aas- tas (kilogrammides)	1304	1205	1636	2508	193
Aastalehmade keskmine arv põllumajandusliku maa iga 100 ha kohta (peades)	7,0	4,5	4,7	5,0	71

maa iga 100 hektari kohta vähemalt 600 tsentnerit piima. „Avangardi“ kolhoos on seadnud endale eesmärgiks produktiivsuse ja lehmade arvu üheaegse suurendamise, et toota 1965. aastal põllumajandusliku maa iga 100 hektari kohta 1266 tsentnerit piima.

Vastavalt töö põhisuunale määratletakse ka analüüsi konkreetset ülesanded. Nendes majandites, kus produktiivsus on madal ning lehmade jõudlusvõimet ei kasutata täielikult ära, asetatakse esiplaanile produktiivsuse tõstmine. Selleks võetakse omakorda vaatluse alla mitmekesine tegurite kompleks, kus põhiküsimusteks on söötmise organiseerimine, pidamistingimused ja lehmade tõulised omadused. Keskmine 3000-kilogrammiline produktiivsuse saavutamine ei tohiks meie vabariigi tingimustes olla lähematel aastatel eriliseks raskuseks.

Kolhoosides, kus lehmade arv on väike, tuleb produktiivsuse tõstmise kõrval pöörata erilist tähelepanu loomade arvu suurendamisele. Seitseaastaku jooksul peab

meie vabariigis lehmade arv põllumajandusliku maa iga 100 hektari kohta tõusma 22—25-ni. Ka siin on allkõsi-
muste ring mitmekesine. Nendeks on söödatootmine, noorloomade üleskasvatamine, karja prakeerimine jmt. Majandusliku efektiivsuse seisukohalt tuleks seejuures juhtida tähelepanu jõudlusvõimega lehmade enneaegse väljaprakeerimise kahjulikkusele. Viimane põhjustab noorloomade osatähtsuse üleliigset suurendamist karja struktuuris ja vähendab sellega söödaressurse põhikarja tarbeks.

Veisekasvatuse intensiivistamine on tihedalt seotud söödabaasi arenguga. Mõlema küsimuse analüüs peab toimuma üheskoos. Kõige lihtsamaks analüütiliseks võtteks on veisekasvatuse arengu ja söödabaasi sidestamine piima tootmiseks vajaliku söötühikute hulga kaudu. Arvestuse aluseks võime võtta 3000-kilogrammiline produktiivsuse puhul saavutatava söödatasuvuse, kus ühe kilogrammi piima tootmiseks kulub keskmiselt üks söötühik. Kui näiteks ülesandeks on toota põllumajandusliku maa iga 100 hektari kohta vähemalt 600 tsentnerit piima, tuleb selleks otstarbeks varuda sööta põllumajandusliku maa iga hektari kohta keskmiselt 600 söötühikut. Kuna lehmad moodustavad veisekarja struktuuris loomühikute arvestuses ligikaudu 75 protsenti, on veisekasvatuse söödatarve vastavalt suurem.

Analoogiliselt määratakse söödatarve ka teiste loomaliikide ja kolhoosi ühispõldudelt kolhoosnike loomadele varutava sööda kohta. Kokkuvõtte tulemuste võrdlemine söödatootmise andmete ja edasiste perspektiividega võimaldab läbi viia loomakasvatuse intensiivsuse ja söödabaasi omavahelise kooskõlastamise.

Veisekasvatuse kui ka kõikide teiste tootmisharude intensiivsus on sõltuv tootmistingimustest ja majandi tootmisprofiilist (spetsialiseerumisest). Seda tuleb arvestada ka vastavate näitajate majanditevahelisel võrdlemisel.

2. SISSETULEKUD JA KULUD

Intensiivsem tootmine on aluseks suurematele sissetulekutele. Veisekasvatuse sissetulekuid iseloomustavateks kõige üldisemateks näitajateks on nende kogusumma ja protsentuaalne osatähtsus kolhoosi üldsissetulekus.

Kuid nimetatud näitajate analüütiline väärtus on väike. Sissetulekute dünaamika jälgimine kui ka osatähtsuse muutumine võimaldab neid mõjustavaid tegureid selgitada ainult jämedates joontes, kusjuures tuuakse välja kaubatoodangu ja hindade muutumise mõju.

Mõningat praktilist kasutamist on leidnud ka veisekasvatuse sissetulekute arvutamine põllumajandusliku maa iga 100 hektari kohta. Sama pinnaühiku kohta arvutatud toodangunäitajate (piimatoodang, kogutoodang) olemasolu korral ei anna niisugune sissetulekute näitaja palju uut juurde. Tema majanditevaheline võrreldavus on samuti piiratud ulatusega.

Veisekasvatuse sissetulekuid kõige paremini iseloomustavaks analüütiliseks näitajaks tuleks lugeda kõigi veisekasvatusest saadud rahaliste sissetulekute suurust aastalehma kohta. Käesolevates tingimustes, kus varumishindade rohkus on likvideeritud, iseloomustab nimetatud näitaja põhiliselt veisekasvatuse kvalitatiivseid külgi. Temas kajastuvad produktiivsuse tase, veiseliha tootmine, tõuloomade müük jmt. momendid. Mõningat mõju avaldavad talle kolhoositurul realiseeritava toodangu kaudu ka realiseerimistingimused. Kuid sellele vaatamata on sama hinnatsooni¹ piirides olevate kolhooside vastavad näitajad omavahel täielikult võrreldavad. Seejärest on sobivamaks analüüsivõtteks võrdlusmeetod. Võrdleme järgmiselt:

Tabel 2

Veisekasvatuse sissetulekud Tartu rajooni „Avangardi“ ja Tammistu kolhoosis 1957. aasta andmeil² (rublades)

	„Avangard“	Tammistu
Sissetulekud aastalehma kohta	4112	2933
selle hulgas:		
a) piimast ja piimasaadustest	3570	2360
b) lihast	542	573

¹ Mõeldud on kokkuostuhindade tsoone.

² Käesolevate tingimustega võrdlemiseks on tinglikult kasutatud praegu kehtivaid kokkuostuhindu.

Võrdlemine võib toimuda nii kolhooside vahel kui ka aastate lõikes. Suure analüütilise väärtusega on üksikute laekumiskanalite (piimast, lihast, tõuloomade müügist jne.) väljatoomine ja omavaheline võrdlemine. Nende abil on võimalik sissetulekute erinevuse põhjuste analüüs, mis on omakorda aluseks sissetulekuid tõstvate abinõude kavandamisele.

Tabelis esitatud võrdlusandmete põhjal võib näiteks öelda, et Tammistu kolhoosis on veisekasvatusest laekuvate sissetulekute suurendamise tähtsaks abinõuks produktiivsuse edasine tõstmine, mis võimaldab suurendada iga lehma kohta realiseeritavat piima hulka mitte ainult produktiivsuse arvel, vaid ka kaubatoodangu osatähtsuse tõstmise teel kogutoodangus. Kõrgema produktiivsuse korral on majandisest vajaduste osatähtsus kogutoodangus väiksem. Nii oli piima kaubalisuse aste „Avangardi“ kolhoosis 92,3 protsenti, Tammistus aga 82,1 protsenti kogutoodangust.

Lihast laekuvate sissetulekute suurendamiseks on reserve mõlemal kolhoosil. Antud juhul realiseerisid mõlemad kolhoosid umbes ühe kolmandiku eluskaalu juurdekasvust, ülejäänud osa juurdekasvust suunati karja suurendamiseks. Lihast laekuvate sissetulekute analüüsimisel tuleb silmas pidada ka realiseeritavate loomade nuumsust ja selle mõju realiseerimishinnale.

Sissetulekud aastalehma kohta iseloomustavad veisekasvatuse kvalitatiivset arengutaset kolhoosis. Nad moodustavad tootmise majandusliku efektiivsuse ühe külje. Efektiivsuse täielikuks selgitamiseks on tarvis teada ka sissetulekute saamiseks tehtud kulutusi ning võrrelda sissetulekuid ja kulutusi omavahel. See eeldab kõigi tootmiskulude rahalist hindamist.

Kehtiva korra kohaselt kantakse kõik rahalises vormis tehtud kulud (kulutatud ostetud söödad, ostetud seeme jt.) tootmiskuludesse nende tegelikus suuruses. Oma majandis toodetud saadused ja materjalid (söödad, seeme jne.) kantakse kuludesse nende tegelikus omahinnas, s. o. eelmisel aastal toodetud söödad eelmise aasta omahinnas, jooksva aastal toodetud söödad jooksva aasta omahinnas jne. Töötasu, vaatamata tegelikult väljamakstud summadele, võetakse tootmiskuludena arvesse EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruses nr. 74 2. märtsist 1959. a. kehtestatud näidis-töönormide ja -töö-

hinnete alusel. Põhivahendite kulumine kantakse kuldese sovhooside amortisatsiooninormide alusel.

Tootmiskulusid on veisekasvatuses võimalik väljendada samuti keskmiselt aastalehma kohta tehtud kulutuste summaga, et neid võrrelda sissetulekute vastavate näitajatega. Tootmise tulukuse analüüsi otstarbel pole niisugune võrdlus siiski vastuvõetav. Tuleb pidada silmas, et sissetulekud aastalehma kohta kujunevad realiseeritava toodangu baasil, kulud aga kogutoodangu baasil. Võrdluse tulemusena saaksime tulukusest ebaõige, vähendatud pildi. Sellepärast vajatakse tulukuse analüüsiks kulude kohta märksa täpsemaid andmeid.

Tootmiskulusid kõige täpsemini iseloomustavaks näitajaks on toodangu omahind, mis väljendab ettevõtte poolt antud toodanguliigi tootmiseks (tootmisomahind) või tootmiseks ja realiseerimiseks (täisomahind) tehtud kulutusi. Kulude kaudu kajastuvad omahinnas ettevõtte tootmis-tegevuse kõik head ja halvad küljed. Mida efektiivsem on tootmine, seda madalam on omahind.

Veisekasvatuse peamiseks toodanguks on piim, sündinud vasikad ja eluskaalu juurdekasv. Piima ja sündinud vasikate omahinna (sündinud vasikas võrdsustatakse tinglikult 1 tsentneri piimaga) kujundavad lehmadele ja sugupullidele tehtud kulud. Eluskaalu juurdekasvu omahind kujuneb noor- ja nuumalolevatele veistele tehtud kulude ja saadud kaalujuurdekasvu suhtena.

Omahinna alandamise ja tootmise tulukuse tõstmise abinõude väljatöötamiseks on kõikjal kolhoosides vajalik omahinna koostise ja mõjutegurite üksikasjalik tundmaõppimine ning kalkuleerimine. Vaatleme selleks alljärgnevalt veisekasvatuse toodangu omahinda Tartu rajooni „Avangardi“ kolhoosis (vaata tabel 3).

Analüüsijat huvitab esmajärjekorras omahinna tase, mida ta võrdleb kehtivate realiseerimishindadega. Hindamise kriteeriumiks tuleks võtta riiklikud kokkuostuhinnad. Ulaltoodud omahindade võrdlemine käesoleval ajal kehtivate riiklike kokkuostuhindadega näitab, et piima tootmiseks tehtavad kulud olid „Avangardi“ kolhoosis keskmisel tasemel, veiste eluskaalu juurdekasv saavutati võrdlemisi ökonoomselt. Nii piima kui ka liha tootmisel kindlustab tootmiskulude niisugune tase kasumi saamise. Tulukuse täpseks kindlaksmääramiseks võrreldakse omahindu keskmiste realiseerimishindadega, mis

**Veisekasvatuse toodangu omahind Tartu rajooni
„Avangardi“ kolhoosis 1957. aastal**
(rublades tsentneri kohta)

Kuluelemendid	Piim		Eluskaalu juurde- kasv	
	Summa	Osa- tähtsus (% ₀ -des)	Summa	Osa- tähtsus (% ₀ -des)
Omahind	116,0	100,0	384,0	100,0
selle hulgas:				
söödakulu	59,9	51,6	277,3	72,2
töötasud	46,4	40,0	98,3	25,6
muud kulud	9,7	8,4	8,4	2,2

kujunevad kokkuostu- ja kolhoosituruhindade baasil. Seejuures on tarvis silmas pidada kaht momenti:

1) riiklikud kokkuostuhinnad on kindla perioodi jooksul oma iseloomult stabiilsed. Nende muutmine võib toimuda üksnes siis, kui normaalsest saagist esineb suuri kõrvalekaldumisi ühele või teisele poole. Kolhoosituruhinnad alanevad tootmise kasvu tulemusena järk-järgult. Tulemuseks on keskmise realiseerimishinna alanemine, mida perspektiivsete järelduste tegemisel tuleb tingimata arvestada;

2) realiseeritava veiseliha eluskaalu omahinda ei ole õige võrdsustada eluskaalu juurdekasvu omahinnaga. Siin on tegemist erinevate suurustega. Eluskaalu juurdekasvu omahind, nagu nägime eespool, kujuneb antud aastal noor- ja nuumalolevatele veistele tehtud kulude ja saadud kaalujuurdekasvu suhtena. Realiseeritava veiseliha eluskaalu omahind kujuneb realiseeritavate veiste maksumuse ja nende eluskaalu suhtena. Realiseeritavate veiste maksumus kalkuleeritakse järgmiselt:

a) lihaks realiseeritavate noorloomade bilansiline maksumus¹ antud aasta alguseks;

b) lihaks realiseeritavate noorloomade ülalpidamiskulud antud aastal;

¹ Noorloomade bilansiline maksumus kujutab endast nendele eelmistel aastatel tehtud ülalpidamiskulusid.

c) põhikarjast (lüpsilehmad, sugupullid) lihaks realiseeritavate loomade bilansiline maksumus¹ antud aasta alguseks.

Põhikarja ülalpidamiskulud liha omahinda kandmisele ei kuulu. Nad moodustavad põhikarja toodangu (piim, vasikad) omahinna.

Omahinna kui sünteetilise näitaja analüütilisel väärtusel on piiratud iseloom. Tema alusel tehtavad peamised järeldused tulenevad erinevates majandites toodetud saaduste omahindade tasemete ja realiseerimishindade võrdlemisest. Majandusjuht on huvitatud omahinna kujunemise põhjustest. Ta peab tungima sügavamale omahinna sisse. Võimalusi on selleks mitmesuguseid.

Märksa sügavamate analüütiliste järelduste tegemist võimaldab omahinna kalkuleerimine perioodide lõikes, mida tuleks teha vähemalt karjatamis- ja laudaperioodi kohta. Omahinna kujunemise teguritest annab ülevaate tema struktuuri analüüs.

Omahinna struktuuri kujundavad tootmiskomponendid. Omahinna struktuuri analüüsimisel võetakse vaatluse alla üksikud kuluelemendid nagu nad esinevad aastaaruande vastavas tabelis (tabel XXX 1959. a. aastaaruande vormis). Veisekasvatuse spetsiifikast lähtudes peaks tingimata olema eraldi vaatlusobjektideks söödakulud ja kulud töötasule. Sobivamaks meetodiliseks võtteks on kuluelementide võrdlemine eelmiste aastate, teiste kolhooside sovhooside ja vastavate plaaniliste näitajatega. Võrdlemise tulemusena saadavad hälbed juhivad tähelepanu omahinna kujunemisel esinenud erinevustele ning on aluseks võimalike kokkuhoiusuundade kindlaksmääramisele.

Nii näiteks võib võrdleva analüüsi andmetele tuginedes öelda, et „Avangardi“ kolhoosis on piima omahinna alandamise reserve nii söödakulu vähendamises kui ka töökulu alandamises. Saavutatud produktiivsuse tasemest lähtudes on mõlema kuluelemendi absoluutne tase liiga kõrge.

Niiviisi juhib omahinna analüüs tähelepanu kõikidele tööloikudele.

¹ Põhikarja bilansiline maksumus kujutab endast nendele põhikarja kandmise momendiks tehtud ülalpidamiskulusid.

3. VEISEKASVATUSES ON OTSUSTAV SÖNA SÖOTADEL

Produktiivloomakasvatuse kõikides harudes on tootmise majandusliku efektiivsuse üheks tähtsamaks näitajaks söödatusuvus, mida väljendatakse toodanguühiku kohta tehtud söödakuluga söötühikutes. Veisekasvatuses määratakse söödatusuvust piima ja veiste eluskaalu juurdekasvu tsentneri kohta kulutatud söötade hulga.

Erinevates majandites on söödatusuvus sageli väga erinev. Tartu rajooni kolhooside andmeil hälbis piima tsentneri söödatusuvus 1957. aastal 100—160 söötühiku piires. „Avangardi“ kolhoosis kulutati tsentneri piima tootmiseks 106 söötühikut. Hälbimisel torkab kõikjal silma produktiivsuse ja söödatusuvuse väga tihe sõltuvus teineteisest: kõrgem produktiivsus toob kaasa toodanguühikule tehtava söödaku vähenemise, s. o. söödatusuvuse suurenemise.

Niisugune sõltuvus on tingitud kulutatud sööda jagunemisest elatus- ja tootmissöödaks. Elatussööt, mille loom kulutab ära organismi elutegevuse normaalseks kulgemiseks, on suhteliselt püsiv suurus. Kõrgema produktiivsusega looma ainevahetus on intensiivsem ja ta vajab selleks ka rohkem elatussööta, kuid produktiivsuse kasvuga võrreldes kasvab elatussööda vajadus märksa aeglasemas tempos. Teaduslike uurimuste andmeil läheb 1000-kilogrammiline produktiivsuse korral kogu kulutatud söödast elatussöödaks ligikaudu 70% ja tootmissöödaks 30%, 4500-kilogrammiline produktiivsuse korral on söödakasutuse vahekorras tootmissööta umbes 60% ja elatussööta 40%. Sellele seaduspärasusele on rajatud ka teaduslikult põhjendatud söötmissnormid. Eesti NSV tingimustes on analüüsimisel sobiv võtta kriteeriumiks professor I. S. Popovi poolt väljatöötatud normid, millede järgi on elatussööda kulu ligikaudu järgmine (vaata tabel 4).

Tabelis 4 toodud kogustes vajab loom sööta iga päev, sõltumata sellest, kas ta toodangut annab või mitte. Kui looma päevane söödakogus langeb nendest normidest allapoole, hakkab vähenema ka looma eluskaal.

Tootmissöödatarvidus sõltub piima rasvasisaldusest ja on ligikaudu järgmine (vaata tabel 5).

Toodud andmetest näeme, et tugevama söötmise ja kõrgema produktiivsuse korral väheneb elatussööda osatäht-

Piimalehmade elatussöödanormid

Lehma eluskaal (kg)	Elatussööda kulu lehma kohta päevas (sü)
375	3,8
400	4,0
450	4,2
500	4,6
550	4,9
600	5,1
650	5,4
700	5,6

Tabel 5

Tootmissöödatarvidus 1 kg piima tootmiseks

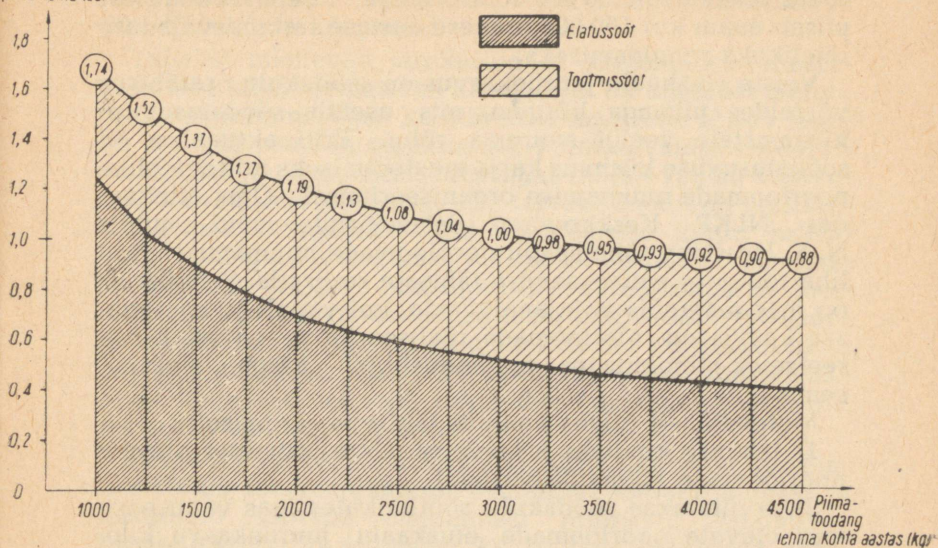
Piima rasvasisaldus (%)	Söödakulu 1 kilogrammi piima kohta (sü)
3,0—3,2	0,42
3,8—4,0	0,48
4,4—4,5	0,53
4,8—5,1	0,56

sus üldises kasutatud söödakoguses. Selle tulemusena paraneb üldine söödatusuvus, s. o. väheneb toodanguühiku kohta kulutatav söötühikute hulk. 450—500 kilogrammilise eluskaaluga lehma kohta, kelle piimarasvasisaldus on 4 protsenti, on aastase söödatusuvuse sõltuvus produktiivsusest toodud joonisel 1.

Söödatusuvuse analüüs viiakse üldreeglina läbi tegeliku ja normatiivse kulu ning erinevate majandite vastavate andmete võrdlemise alusel. Selleks hinnatakse kulutatud söödad söötade keemilise koostise ja toiteväärtuse tabelite¹ alusel ümber söötühikutesse ja jagatakse toodanguühikute arvule. Normatiivsete ja tegelike andmete vahel esineb peaaegu alati mõningane hälbimine. Väike,

¹ A. Muuga, A. Ilus. Eesti söötade keemiline koostis ja toiteväärtus. Tallinn, 1957.

Söödakulu 1 kg
piima kohta (su)

Joonis 1. Söödakulu sõltuvus produktiivsusest

5—6⁰/₀-line kõrvalekaldumine ühes või teises suunas on siin täiesti normaalseks nähtuseks. Ta võib olla põhjustatud söötade toiteväärtuse mõningast kõikumisest, hindamisel kasutatavate söötade toiteväärtuse koefitsientide mõningast erinevusest, tootmiskadudest, arvestuses esinevatest ebatäpsustest jmt. teguritest. Suuremad hälvimised juhvivad tähelepanu söötade kasutamise ebamajanduslikkusele.

Normatiivsete ja tegelike andmete võrdlemise analüütiline väärtus on eriti suur selle poolest, et ta aitab reljeefselt selgitada piima omahinna alandamise ja toodangu tõstmise sisemisi reserve. Käesolevates tingimustes on täiesti normaalne kulutada iga kilogrammi piima tootmiseks mitte üle ühe söötühiku. Sellest normist lähtudes esineb paljudes kolhoosides veel vähesest produktiivsusest tingitud söötade ülekulu, mis kõrgendab omahinda. Peale selle on söödatusuvuse tõstmine söödaabilansi tugevdamise tähtsaks reserviks. Kui näiteks kõigis vabariigi kolhoosides viidaks söödatusuvus ülalmärgitud tasemele, võimaldaks see 1957. aastal kulutatud söödakoguste baasil

toota täiendavalt 90 000 tonni piima.¹ Sellest kogusest piisab enam kui 160 000 inimese aastase tarbimisvajaduse täielikuks rahuldamiseks.

Veiste eluskaalu juurdekasvus on söödakulu osatähtsus võrreldes piimaga kõrgem, mis asetab söödatusuvuse küsimustele veelgi suurema rõhu. Eriti aktuaalne on söödatusuvuse küsimus karja taastootmiseks mittevajalike noorloomade nuumamise organiseerimisel. Oma ettekan- des NLKP Keskkomitee detsembripleenumil juhtis N. S. Hruštšov tähelepanu noorloomade nuumamisele kui liha tootmise suurendamise tähtsale reservile. Sellepärast on igas majandis vaja analüüsida, kui vanalt ja missuguses kaalus on noorloomade realiseerimine antud konkreetsetes tingimustes majanduslikult kõige efektiivsem.

Metoodiliselt tuleks analüüs läbi viia järgmiselt:

1) tehakse kindlaks erinevates vanuseastmetes olevate noorloomade võimalik eluskaal;

2) arvutatakse söödakulu söötühikutes igas vanuseastmes olevate noorloomade eluskaalu juurdekasvu kilogrammi kohta;

3) arvutatakse kulutatud söötade omahinnad ja selle kaudu söödakulu rahas igas vanuseastmes olevate noorloomade eluskaalu juurdekasvu kilogrammi kohta;

4) töökulu ja teisi kulukomponente arvesse võttes kalkuleeritakse igas vanuseastmes olevate noorloomade eluskaalu juurdekasvu kilogrammi omahind;

5) vastava omahinna ja kokkuostuhinna võrdlemise teel määratakse iga vanuseastme kohta kindlaks tootmise tasuvus.

Näitlikult on analüüs esitatud tabelis nr. 6.

Tabelist näeme, et looma vanuse suurenedes söötühikute kulu kaalujuurdekasvu ühikule suureneb. Kuid tasuvus oleneb peale söötade kulu ka söötade omahinnast. Vasikatele kasutatavad söödad (täispiim, jahu jt.) on noorveiste söötadest suhteliselt kallimad. Söödatusuvus rahas paraneb seega üldreeglina, vaatamata naturas väljendatud söödatusuvuse edaspidisele halvenemisele. Noorloomade nuumamise tasuvusele aitavad veel kaasa kokkuostuhinnad, mis koos liha kalorsuse kasvuga on

¹ Vt. H. Sarv. Piimatoodangu suurendamise peamised teed. „Eesti Kommunist“ nr. 11, 1958, lk. 53.

noorveiste kohta võrreldes vasikalihaga kehtestatud 30—40% võrra kõrgemad.

Tabelist tulenevad järeldused ei pretendeeri üldistusele, sest tabeli peamiseks ülesandeks on analüüsi metoodika selgitamine. Igas konkreetnes majandis sõltub tegelik tasuvus söötade omahinnast, kulutatavatest söödaratsioonidest jm. teguritest. Mõningat mõju avaldab tasuvusele ka realiseerimise aeg, sest talveperioodil on realiseerimishinnad kõrgemad. Kuid orienteeruda ainult sellele oleks ebaõige. Tuleb silmas pidada ka küsimuse rahvamajanduslikku tähtsust liha tootmise suurendamise ja tootmise sesoonsuse vähendamise reservina. Noorveiste nuumamise parandamine vabariigis tervikuna võimaldab toota aastas täiendavalt ligi 10 000 tonni loomaliha eluskaalus.¹ Selle koguse arvel saab rahuldada enam kui 60 000 inimese aastase lihavajaduse.

Eespool nägime, et söödakulu suurus toodangu omahinnas sõltub toodanguühikule kulutatud söötade hulgast ja kasutatud söötade omahinnast (hinnast). Analüüsija huviobjektiks on seepärast ka söötade omahinna kujunemine. Veisekasvatuse analüüsimisel võetakse selleks vaatluse alla piima ja eluskaalu juurdekasvu tootmiseks kulutatud söötade söötühiku keskmine omahind. Viimane kujuneb söödaratsioonide struktuuri ja sinna kuuluvate söötade omahindade baasil.

On otstarbekohane teostada analüüs tabeli vormis, milleks esitame vastavad andmed Tartu rajooni „Avangardi“ kolhoosist 1957. aasta kohta. Iga söötühik, mis kulutati piima tootmiseks, läks kolhoosile maksma keskmiselt 55 kopikat, kusjuures söötühiku omahinna kujunemine toimus järgmiselt (vaata tabel 7).

Söötühikute keskmine omahind saadakse rahas väljendatud söödakulu kogusumma (v. 5) ja kulutatud söötühikute kogusumma (v. 1) alusel (360 080 : 657 200). Tabeli alusel on võimalik näha, missugused söödad ja kui suures määral võtavad osa keskmise omahinna kujunemisest. Sellest lähtudes saab teha järeldusi ratsionaalsemate söötmistüüpide ja söödaratsioonide kujundamiseks, söötade omahinna alandamiseks, söödakõlvikute struktuuri

¹ Eestimaa KP Keskkomitee esimese sekretäri I. Käbini ettekanne Eestimaa KP XI kongressil. „Rahva Hääli“ nr. 7, 9. jaanuarist 1959.

Vasikate ja noorveiste nuumamise

	Mõõt- ühik	V a n u s e					
		n ä d a l a t e s					
		1	2	3	4	5	6
1. Eluskaal perioodi lõpul	kg	37 ²	42	47	51	55	60
2. Keskmine ööpäevane juurdekasv perioodis .	g	700	700	700	600	600	700
3. Söödakulu kasvavas kokkuvõttes ³	sü	114,7	130,8	146,9	163,0	179,8	197,3
4. Söödakulu eluskaalu juurdekasvu kilogrammi kohta:							
a) perioodis	sü	2,9	3,2	3,2	4,0	4,2	3,5
b) kasvavas kokkuvõttes	sü	3,1	3,1	3,1	3,2	3,3	3,3
5. Söötühiku keskmine omahind kasvavas kokkuvõttes ⁴	kop.	97	124	144	160	174	182
6. Eluskaalu juurdekasvu tsentneri kalkulatiivne omahind ⁵	rbl.	471	554	615	682	755	770
7. Eluskaalu tsentneri keskmine kokkuostuhind keskmise nuumamise korral ⁶	rbl.	620	620	620	620	620	620
8. Tulukuse tase (kasumi suhe omahinda)	%	+32	+12	+0,8	-9	-18	-19

kujundamiseks jne. Siit kandub analüüs edasi söodatootmise, s. o. taimekasvatuse valdkonda.

Kokkuvõttes tuleb märkida, et vabariigi kolhoosides kasutatavad söödad on veel võrdlemisi kallid. Siin peitub loomakasvatussaaduste omahinna alandamise üks olulisemaid reserve.

¹ Kuni 6-kuiste noorveiste kohta on tabel söödakulu osas koostatud P. Arandi järgi, vt. Loomakasvatuse alused. Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1953, lk. 206. Järgnevate vanuseastmete alus vt. samas lk. 216.

² Algkaal 32 kg.

³ Kaasa arvatud lehmadele kulutatud söödast 100 söötühikut iga vasika kohta.

majanduslik efektiivsus¹

a s t m e d			k u u d e s								
7	8	9	3	4	5	6	7	10	13	18	22
65	70	75	95	117	138	158	180	243	306	400	460
700	700	700	700	700	700	700	700	700	700	600	500
214,8	233	251,9	330	432	543	657	795	1209	1713	2568	3288
3,5	3,6	3,8	2,4	4,6	5,3	5,7	6,3	6,6	8,0	9,1	12,0
3,3	3,3	3,4	3,5	3,7	3,9	4,2	4,4	5,0	5,6	6,4	7,1
189	185	180	154	133	120	111	103	88	80	72	69
794	781	782	710	662	638	636	623	614	618	631	660
620	620	620	620	620	620	620	620	800	850	870	870
-22	-21	-21	-13	-6	-3	-3	-0,5	+30	+38	+38	+32

4. TÖÖVILJAKUS

Teiseks eraldi uurimist vajavaks omahinna elemendiks on töötasu. Töötasu suurus omahinnas sõltub tööviljakusest.

Tööviljakust iseloomustab kulutatud inimtööaja ühiku

⁴ Söötühiku omahind arvutatakse söödaratsioonide struktuuri ja vastavate söötade omahindade alusel. Tabel kannab meetodilist iseloomu, mistõttu söötade omahinnad on võetud ligikaudsed (söötühiku kohta kopikates: täispiim — 310, lõss — 60, lehmadele kulutatud sööt — 66, jõusööt — 60, silo — 70, looduslik hein — 50, põhk — 40).

⁵ Töötasu ja muud kulud on kantud omahinda sovhooside normaatiivide alusel.

⁶ Suve- ja talveperioodil kehtivate kokkuostuhindade keskmine.

Piima tootmiseks kulutatud söötade struktuur ja söötühiku keskmise omahinna kujunemine Tartu rajooni „Avangardi” kolhoosis 1957. a.

Sööda liik	Söödakulu		Söötade struktuur (%)	Söötühiku omahind (rbl.)	Kokku söödakulu (rbl.)
	kokku (ts/sü)	Aastalehma kohta (sü)			
A	1	2	3	4	5
Jõusööt	1369	736	20,8	0,73	99 980
selle hulgas ostetud jõusööt	1369	736	20,8	0,73	99 980
Haljassööt	2770	1487	42,1	0,42	116 500
Mahlakad söödad	1370	704	19,9	0,76	99 770
silo	985	531	15,0	0,45	44 400
kartul	185	99	2,8	1,22	22 560
söödajuurvili	137	74	2,1	2,39	32 810
Koresööt	1126	608	17,2	0,39	43 830
selle hulgas:					
hein	800	432	12,2	0,43*	35 150
põhk	326	176	5,0	0,27	8 680
Kõik kokku	6572	3535	100	0,55	360 080
selle hulgas ostetud söödad	1369	736	20,8	0,73	99 980

kohta saadud toodangu hulk (otsene näitaja) ehk inimtööaja kulu toodanguühikule (pöördnäitaja). Töoviljakuse tõus, kui ta ületab töötasu kasvu, on omahinna alandamise tähtsaks teguriks. Ühiskondlikus mastaabis on töoviljakuse tõus omahinna alandamise peamiseks teguriks, sest sotsialismi tingimustes on võimalused töoviljakuse tõusuks väga suured.

Analüüsimisel kasutatavateks töoviljakuse näitajateks põllumajanduses on kogutoodangu hulk rahalises väljenduses (võrreldavates hindades) ühe inimtunni, inimpäeva

* Põld- ja loodusliku heina keskmine omahind.

ja aasta keskmise töötaja kohta. Uksikutes töölõikudes ja tootmisharudes iseloomustatakse tööviljakust toodanguühikule langeva töökuluga inimpäevades või inimtundides. Vastavalt analüüsi konkreetsetele vajadustele võidakse kasutada veel mitmesuguseid kaudseid näitajaid, nagu loomatalitajate koormusnormid, töökulu looma kohta jne.

Toodust näeme, et tööviljakuse analüüs eeldab kolhoosis kulutatud inimtööaja täpset arvestust. Inimtööaja arvestuse miinimumnõudeks on arvestus inimpäevades.

Tööviljakuse analüüsi põhiülesandeks on toodanguühikule tehtava töökulu vähendamine ja selle alusel oma hinna alandamise abinõude väljatöötamine. Esitame selleks alljärgnevalt mõningaid tööviljakuse näitajaid:

Tabel 8

Tööviljakuse näitajad veisekasvatuses Tartu rajooni „Avangardi“ ja Tammistu kolhoosis 1957. a.

Näitajad	Mõõtühik	Tartu rajooni „Avangardi“ kolhoos	Tartu rajooni Tammistu kolhoos
Veisekasvatajate aasta tööviljakus	tuh. rbl.	44,3	46,7
Töökulu kogutoodangu tsentneri kohta:			
a) piim	inimpäev	1,1	1,3
b) eluskaalu juurdekasv	„	5,5	4,6
Lüpsjate-karjatalitajate aasta keskmine koormus	lehm	10,3	11,1
Noorkarjatalitajate aasta keskmine koormus	pead	22	30

Tööviljakuse saavutatud taseme hindamiseks võrreldakse omavahel mitme majandi vastavaid näitajaid. Nendest on kõige laiaulatuslikuma iseloomuga veisekasvatajate aastatööviljakus. See kajastab kokkuvõtlikult lüpsjate-karjatalitajate, noorkarjatalitajate, vasikatalitajate jt. veisekasvatuse töötajate tööviljakust keskmiselt aastas. Vastavalt sellele seisab ka tema analüütiline tähtsus veisekasvatuse tööviljakuse tasemele üldhinnangu andmises.

Tabelis toodud andmed viitavad selles suhtes suhteliselt tagasihoidlikule tööviljakusele.

Näeme, et tsentneri piima tootmiseks kulutati üle ühe inimpäeva, veiste kaalujuurdekasvu tsentnerile aga ligikaudu viis inimpäeva. Kui arvestada inimpäeva pikkuseks keskmiselt 10 tundi, on vastavad näitajad märksa madalamad loomakasvatatajate tööviljakusest Ameerika Ühendriikides, kus 1956. aastal kulutati piima tsentnerile 4,7 inimtundi ja veiste kaalujuurdekasvu tsentnerile 7,9 inimtundi.¹

Suhteliselt suur töökulu on tingitud vähesest mehhaniseerimisest. „Avangardi“ ja Tammistu kolhoosis oli veisekasvatuses mehhaniseerimise tase madal. Käsitsitöö suure osatähtsuse tõttu oli võimalik lüpsjatele-karjatalitajatele kinnistada lehma väiksel arvul, mis põhjustas omahinna kallinemist töötasu arvel.

Põhiliste tööprotsesside (söötade ettevalmistamine, jaotamine, farmisisene transport, lüps jt.) mehhaniseerimiseks veisekasvatuses on käesoleval ajal laiaulatuslikud võimalused. Nende ärakasutamine aitab tööviljakust märksa tõsta. Esitame selle kohta mõningad analüüsijale vajalikud orienteerivad andmed (tabel 9).

Mehhaniseerimine aitab omahinna alandamisele kaasa, kuna tehnika ekspluatatsioonikulud on tööviljakuse tõusu arvel saavutatavast töötasu kokkuhoiust üldreeglinas märksa madalamad. Nii näiteks vähenevad tonni sõnniku väljavedamiseks tehtavad kulud 18 rublalt käsitsi töötamisel 4,39 rublani kett-kraaptransportööriga väljavedamisel.² Kui tehnika kasutamine ei anna kuludes kokkuhoidu, siis sisuliselt ei saavutata ka tööviljakuse tõusu. Sel juhul on tehnika rakendamine mõeldav üksnes tervistkahjustavate ja suurt füüsilist pingutust nõudvate tööde kõrvaldamiseks.

Suurt tööviljakuse tõusu võib saavutada töö organiseerimise parandamisega. Ka need küsimused peavad olema analüüsija tähelepanu objektiks. Piimakarja suvisel pidamisel sõltuvad tööviljakus ja tootmise majanduslik efektiivsus väga suurel määral söötmissüüsidest. Selle kohta toob

¹ Põllumajanduse arendamise tulemusi viimase viie aasta jooksul ja põllumajandussaaduste tootmise edasise suurendamise ülesanded. Seltsimees N. S. Hruštšovi ettekanne NLKP Keskkomitee pleenumil 15. detsembril 1958, lk. 81.

² Vt. „Sotsialistlik Põllumajandus“ nr. 9, 1958, lk. 433.

Veisekasvatuse mehhaniseerimise mõju tööviljakusele

Töö liik	Mõõt- ühik	Töökulu ühikule	Suhteline töökulu (kä- sitsi = 100)
Söödade ettevalmistamine¹			
Söödajuurvilja pesemine			
käsitsi	m ³ -le	5,0	100
mehhaniseeritult	inim- tunde	1,0	20,0
Söödajuurvilja peenendamine			
käsitsi		10,0	100
mehhaniseeritult	"	0,75	7,5
Õlikookide peenendamine			
käsitsi		200,0	100
mehhaniseeritult	"	3,0	1,5
Jootmine			
käsitsi		2,9	100
mehhaniseeritult	"	0,14	4,8
Sõnniku väljavedu²			
käsitsi	tonnile	4,0	100
rippraudtega	inim- tunde	1,1	27,5
kett-kraaptransportööriaga .	"	0,47	11,7
Lüps³			
käsitsi	keskmi- selt leh- ma kohta	21,0	100
masinalüps kantavate lüpsi- agregaatidega	minuteid	11,6	55,2

Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituut järgmised suhtearvud (tabel 10).

Laudaperioodil sõltub tööviljakus kõigepealt lauda ehitusest, loomade paigutusest, södahoidlate asetusest ja söödavarude paiknemisest, töötajate tööjaotusest jm. teguritest. Kõikide nende probleemide analüüs on mõel-

¹ И. С. Кувшинов и др., Экономика социалистического сельского хозяйства, Сельхозгиз, Москва, 1957, стр. 338.

² Balti Masinakatsetusjaama andmetel. Vt. lähemalt „Sotsialistlik Põllumajandus“ nr. 9, 1958.

³ Brockhaus ABC der Landwirtschaft. In 2 Bänden. Band 2. Leipzig, 1958, S. 885.

Tööjõu kulu ja piima omahind suviste söötmissviiside puhul¹

Söötmissviis	Inimtööjõu kulu ühe tsentneri piima kohta	Hobutööjõu kulu ühe tsentneri piima kohta	Piima omahind
1. Ööpäevane karjatamine kultuurkoplites	100	100	100
2. Päevane karjatamine kultuurkoplites, ööseks aeti loomad lauta, kus anti lisasöödaks haljassegatist	144	179	149
3. Laagriviisiline käestsöötmine, haljassöödaks segatis	181	460	198
4. Ketitamine põllul, haljassöödaks segatis	225	659	217
5. Laudas käest söötmine, haljassöödaks segatis	249	706	220

dav üksnes kohapeal läbiviidavate vaatluste teel, kus rakendatakse tööpäeva kronografeerimist, kronomeetraazi, tööülesannete täitmisel läbikäidava tee pikkuse mõõtmist jt. vajalikke võtteid.

Partei XXI kongressi otsuste kohaselt peab töoviljakus kolhoosides käesoleva seitseaastaku jooksul tõusma vähemalt kahekordseks. Seltsimees N. S. Hruštšov märkis oma ettekandes NLKP Keskkomitee 1958. a. detsembripleenumil töoviljakuse kohta järgmist: „On tarvis eriliselt rõhutada, et põllumajandussaaduste tootmise suurendamine kavandatud ulatuses tuleb tagada töoviljakuse tunduva tõstmise baasil.“

Kui analüüsija on eespool käsitletud küsimused veisekasvatuse majandusliku efektiivsuse kohta läbi uurinud, jääb üle veel esitada küsimus:

5. MISSUGUNE ON VEISEKASVATUSE TULUKUS?

Tootmise tulukus (rentaablus) väljendab sissetulekute ülekaalu tootmis- ja realiseerimiskuludest. Toodangu rea-

¹ E. Vint. Kultuurkarjamaade kasutamise majanduslik efektiivsus. Pikaajalised kultuurkarjamaad Eesti NSV-s. Tallinn, 1958, lk. 176.

liseerimisest saadud sissetulekute ja tootmis- ning realiseerimiskulude vahe moodustab kasumi. Tulukust mõõdetakse saadud kasumi ja tehtud kulude suhtena nn. tulukuse (rentaabluse) tasemega.

Tulukuse analüüsi on võimalik läbi viia kas kogu või kaubatoodangu meetodil. Tulukuse analüüsimisel kogutoodangu meetodi järgi arvestatakse sissetulekute poolel: realiseeritud toodang realiseerimishindades, realiseerimisele kuuluv toodang loodetavates realiseerimishindades, majandi tootmisvajadusteks kasutatud ja kasutatav toodang tootmisomahinnas, naturaaltasuks ja abistamisfondi suunatav toodang riiklikes kokkuostuhindades ning majandi sisesteks vajadusteks kasutatav kõrvaltoodang vastavates arvestushindades. Kaubatoodangu meetodil moodustavad sissetulekute poole üksnes realiseerimisest saadud ja saadavad sissetulekud. Kulude poole moodustavad mõlema meetodi puhul vastavale toodangule tehtud tootmis- ja realiseerimiskulud.

Kogutoodangu meetodil saadavad tulemused on täpsemad, sest majandisisesteks tootmisvajadusteks kasutatavalt toodangult kolhoos ei saa otseselt puhastulu. Majandisisesteks tootmisvajadusteks mineva toodangu osatähtsuse suurenemine põhjustab sellepärast rentaabluse taseme languse. Seega juhib kogutoodangu meetodil läbi viidav rentaabluse analüüs tähelepanu ka toodangu kasutamisproportsioonide otstarbekusele.

Majandi käsutusse laekuva puhastulu suuruse selgitamiseks ja realiseerimise tasuvuse määramiseks võib piirduda ka kaubatoodangu meetodiga. Realiseerimise tasuvuse uurimiseks piisab isegi täisomahinna ja keskmise realiseerimishinna omavahelisest võrdlemisest.

Teeme vastavad arvestused Tartu rajooni „Avangardi“ kolhoosi kohta 1957. aasta andmeil, kusjuures järelduste kohandamiseks käesolevate tingimustega võtame tinglikult kasutusele praegu kehtivad kokkuostuhinnad.

Nagu näeme tabelist 11, kujuneb veisekasvatuse kui terviku tulukus piima ja veiseliha tootmise tulukuse baasil. Sellepärast ta sõltub ka kummagi ala tulukusest ning piima ja veiseliha tootmise ning realiseerimise omavahelistest proportsioonidest.

Varumise ümberkorraldamise ja uute kokkuostuhindade kehtestamise tulemusena on kõikidele kolhoosidele

Veisekasvatuse tulukus Tartu rajooni „Avangardi“ kolhoosis
1957. aasta andmeil

	Piim			Veiseliha eluskaalus			Kokku veisekasvatus (rbl.)
	Hind (rbl.)	Kogus (ts)	Summa (rbl.)	Hind (rbl.)	Kogus (ts)	Summa (rbl.)	
1. Sissetulek toodangu realiseerimisest	130 ¹	5119	665470	800 ¹	126	100800	766270
2. Majandisesteks tootmiskuludeks kasutatud toodang	116	455	52780	384 ²	211	81024	133804
3. Naturaaltasud ja abistamisfond	130	427	55510	—	—	—	55510
4. Kulud realiseeritavale toodangule	116	5119	593804	384	126	48084	641888
5. Kulud kogutoodangule	116	6001	696116	384	337	129408	825524
6. Kasum realiseerimisest (r. 1—r. 4)	14	*	71666	416	*	52716	124382
7. Puhastulu kogutoodangult (r. 1+2+3—r. 5)	*	*	77644	*	*	52416	130060
8. Tulukuse tase (protsentides)							
a) kaubatoodangu meetodil	12,1	*	12,1	109,0	*	109,0	19,4
b) kogutoodangu meetodil	*	*	11,1	*	*	40,5	15,8

¹ Aluseks on võetud realiseerimisstruktuurile vastav kokkuostuhindade keskmine.

² Veiseliha eluskaalu omahinda polnud antud juhul andmete puudumise tõttu võimalik eraldi arvutada. Sellepärast on ta võrdsustatud eluskaalu juurdekasvu omahinnaga.

nii piima kui ka veiseliha tootmiseks loodud soodsad tingimused. Piima kokkuostuhind on suveperioodil mandrirajoonide kolhoosides 120 rubla ja saartel 125 rubla tsentner. Talveperioodil on hind vastavalt 145 ja 150 rubla. Vasika ja veiseliha eluskaalu tsentnerist on võimalik saada 545—1260 rubla sissetulekut. Need hinnad, nagu näitab võrdlus omahinna senise tasemega ja suurte sisemiste omahinna alandamise reservide olemasolu, kindlustavad kolhoosidele veisekasvatussaaduste tootmise küllaldase tulukuse. Tulukuse tase oleneb nüüd täielikult kolhoosi enda heast või halvast tööst.

II. SEAKASVATUS ON KIIRESTI EFEKTI ANDVAKS TOOTMISHARUKS

Teaduslikult põhjendatud tarbimishinnade kohaselt on inimorganismile vajalike toiduainete hulgas tähtis koht lihal. Sõltuvalt vanusest ja elukutsest hälbib ühe inimese ööpäevane lihavajadus 10—300 grammi piires. NSV Liidu loetakse ühe inimese keskmiseks ööpäevaseks lihavajaduseks ligikaudu 167 grammi. Mitmesuguseid muid vajadusi ja töötlemiskadusid silmas pidades tuleks toota aastas iga elaniku kohta ligikaudu 100 kilogrammi liha tapakaalus.

Püstitatud ülesande — jõuda lähematel aastatel Ameerika Ühendriikidele järele liha tootmises — lahendamine annab võimaluse elanikkonna küllaldaseks varustamiseks lihasaadustega. Kuid selleks tuleb toota põllumajandusliku maa iga 100 hektari kohta vähemalt 42 tsentnerit liha tapakaalus või 67 tsentnerit eluskaalus, mis NSV Liidu ulatuses eeldab lihatoodangu kolmekordistamist. Eesti NSV kolhoosidel ja sovhoosidel tuleb soodsate tingimuste tõttu orienteeruda märksa kõrgematele näitajatele.

Elanikkonna lihavajaduste rahuldamisel on tähtis koht sealihal, mis on hinnatav oma kõrge toiteväärtuse poolest. Peale selle etendavad sealihaga rahvamajanduslikus hinnangus tähtsat osa tootmise ökonoomilised alused. Seakasvatus on suhteliselt parema söödatusuvusega kui enamik teisi loomakasvatusharusid. Eluskaalu juurdekasvu saavutamiseks kulub seakasvatuses ligikaudu 15 protsendi võrra vähem sööta kui veisekasvatuses. Ka

tapakaalu osatähtsus on seakasvatuses teistest loomakasvatusharudest suhteliselt kõrgem, ulatudes kuni 80 protsendini eluskaalust. Peale selle võimaldab seakasvatus ratsionaalselt ära kasutada mitmesuguseid toidujäätmeid.

Väga tähtsat osa seakasvatuse ökonoomikas etendab sigade kiire ja suur sigivus ning varavalmivus. Nende tegurite tõttu on võimalik sealiha tootmist väga kiiresti suurendada. Nii näiteks kasvas Eesti NSV-s sealiha tootmine ainuüksi 1957. aasta jooksul 32 protsendi võrra.¹ Kui söodatootmine ja materiaaltehniline baas lubavad, võimaldab seakasvatus juba aasta jooksul tootmist tõsta ligemale poolteise- kuni kahekordseks. See näitab, et jõuda Ameerika Ühendriikidele järele liha tootmises lähematel aastatel on täiesti reaalne ülesanne, mille lahendamine seisab nii sigade arvu kui ka nende produktiivsuse suurendamises.

1. SEAKASVATUSE INTENSIIVSUS

Seakasvatuse arengutaset kolhoosis iseloomustab põllumaa (koos seakasvatuses kasutatavate kultuurkoplitega) iga 100 hektari kohta toodetav sealiha hulk eluskaalu tsentnerites. Näitaja väljendab seakasvatuse intensiivsust.

Analoogiliselt veisekasvatusele sõltub ka seakasvatuse intensiivsus produktiivsusest ja karja tihedusest. Seakasvatuses puudub aga seniajani üldtunnustatud produktiivsuse näitaja. Tootmise majandusliku hindamise ülesannetest lähtudes võiks selleks kasutada kogutoodangu suurst (eluskaalu tsentnerites) ühe aasta keskmise emise kohta.² Kui majandis ei peeta kuigi suurel arvul ühekordseid emiseid, võidakse produktiivsuse näitaja lihtsuse mõttes arvutada ka ühe aasta alguseks olnud põhiemise kohta.

Produktiivsusega kooskõlas iseloomustatakse karja

¹ Eesti NSV rahvamajanduse arendamise 1957. aasta riikliku plaani täitmise tulemustest. Eesti NSV Statistikalitsuse teadaanne. „Õhtuleht“ nr. 28, 3. veebruar 1958.

² Aasta keskmine emiste arv arvutatakse kronoloogilise keskmisena analoogiliselt aastalehmade arvule. Ühekordsed emised tuleks keskmise arvutamisel võtta arvesse tiinuse ja imetamisperioodi kestel.

tihedust ühel juhul keskmise emiste arvuga ja teisel juhul aasta alguseks olnud põhiemiste arvuga põllumaa iga 100 hektari kohta. Kumbki nendest näitajatest ei iseloomusta seakarja tihedust tervikuna, kuid nad on vajalikud tootmise intensiivsuse kasvu tegurite analüüsimiseks. Seakarja tihedust tervikuna iseloomustab aastaaruandes esinev näitaja — sigade üldarv aasta lõpuks põllumaa iga 100 hektari kohta.

Analüüsi käigus määratakse esmajoonel kindlaks seakasvatuse intensiivsuse aste ja edasise intensiivistamise põhisuunad. Vaatleme nimetatud küsimust juba eespool käsitletud Tartu rajooni „Avangardi“ ja Tammistu kolhoosi 1957. aasta andmetel.

Tabel 12

Seakasvatuse intensiivsus Tartu rajooni „Avangardi“ ja Tammistu kolhoosis 1957. aastal

Näitajad	Mõõtühik	„Avangard“	Tammistu
Sealihatoodang põllumaa iga 100 ha kohta eluskaalus . .	ts	52,3	11,7
Sealihatoodang keskmiselt ühe aasta alguseks olnud põhiemise kohta eluskaalus . .	ts	18,2	4,2
Põhiemiste arv põllumaa iga 100 ha kohta aasta alguseks	pead	2,8	2,7

Toodud andmed väljendavad seakasvatuse intensiivset arengut „Avangardi“ ja ebarahuldavat taset Tammistu kolhoosis. Seejuures, nagu näeme tabelist, on põhiemiste arv põllumaa iga 100 hektari kohta peaaegu ühesugune.

Tootmise efektiivsuse tõstmisel on väga tähtis kõigi olemasolevate loomade võimalikult otstarbekas ärakasutamine. Analüüsija vaatlusobjektiks on sellepärast kõigepealt produktiivsuse tase, mis ka antud näites on tootmistasemetel erinevuse peamiseks põhjustajaks.

Produktiivsuse uurimisel vaatleb analüüsija ükshaaval seda mõjustavaid mitmesuguseid tegureid. Peamisteks teguriteks on ühe emise kohta keskmiselt saadav põrsaste arv, keskmiselt emise kohta nuumale pandud põrsaste arv,

nuumalt võetavate sigade keskmine kaal, keskmine ööpäevane kaalujuurdekasv (nuumamise intensiivsus) ja sealiha tootmise sesoonsus. Vaadeldavates kolhoosides esines peaaegu kõigis nimetatud tegurites olulisi erinevusi. „Avangardi“ kolhoosis saadi iga põhiemise kohta keskmiselt 12,8 pörsast, Tammistus 10,4 pörsast. Esimeses pandi kõik pörsad nuumale, teises realiseeriti enamik pörsastena. „Avangardi“ kolhoosis oli täpmiseks realiseeritavate sigade keskmine eluskaal 137 kilogrammi, Tammistus kõigest 38 kilogrammi. Samuti toimus „Avangardi“ kolhoosis sealiha tootmine aastaringelt, kuna Tammistu kolhoosis ei nuumatud sigu talveperioodil peaaegu üldse.

Ühe emise kohta pole võimalik suurendada liha tootmist piiramatul hulgal. Piiravateks teguriteks on esmajoones emiselt saadav pörsaste arv ja nuumikute kaalujuurdekasvu tempo. Sealiha tootmise suurendamine nõuab sellepärast ka emiste arvu suurendamist. Ka sellele küsimusele tuleb analüüsimisel osutada vajalikku tähelepanu. Seda eriti perspektiivse analüüsi seisukohalt. Arvestustes võib lähtuda sellest, et iga põhiemise kohta toodetakse normaalsetes tingimustes aastas 15—20 tsentnerit liha eluskaalus. Kui näiteks majandis kavandatakse toota põllumaa iga 100 hektari kohta 100 tsentnerit sealiha eluskaalus, tuleb selleks planeerida sama pinnaühiku kohta 5—7 põhiemist. Kooskõlas karja tiheduse probleemistikuiga tuleb lahendada ka küsimus ühekordsetest emistest, s. o. nende kasutamise ulatusest ja otstarbekusest. Kui ühekordsete emiste kasutamist peetakse otstarbekohaseks, siis väheneb vastavalt sellele põhiemiste arv.

2. SEAKASVATUSE EFEKTIIVSUS SÕLTUB TUNDUVALT EMISTE KASUTAMISEST

Loomakasvatussaaduste tootmisel on kesksel kohal emasloomade õige kasutamine. Saadav toodanguhulk oleneb sellest väga suurel määral. Seakasvatuses iseloomustab emiste kasutamist nendelt saadav pörsaste arv. Mida suurem on ühelt emiselt saadav pörsaste arv, seda väiksem võib olla emiste osatähtsus karja struktuuris. Efektiivsuse seisukohalt on see väga oluline, sest ühe

emise aastane söödatarve on 1800—2000 söötühikut ja töökulu koos kuni 2-kuiste imikpõrsastega umbes 20 inimpäeva.

Emiste kasutamise võrreldava majandusliku efektiivsuse selgitamiseks on sobiv kasutada järgmist meetodilist skeemi:

Tabel 13

Emiste kasutamise majanduslik efektiivsus¹

Näitajad	Mõõtühik	Emiselt saadav põrsaste arv aastas (peades)				
		10	15	20	25	30
Emiste söödakulu 1 põrsa kohta	sü	170	120	95	80	70
Töökulu 1 põrsa kohta emiste ja imikpõrsaste hooldamisel	inim-päev	2,00	1,33	1,00	0,83	0,67
Lihatoodang keskmiselt aastas ühe emise kohta eluskaalus	ts	10	15	20	25	30

Tabelist on näha, et emistelt saadava põrsaste arvu suurenemise tulemusena vähenevad järjekindlalt ühe põrsa kohta tehtavad kulud. Söödakulu vähenemine on tingitud sellest, et emiste söödatarve suureneb võrreldes nendelt saadava põrsaste arvuga märksa aeglasemalt. Töökulu kokkuhoid on seletatav seatalitajate tööpäeva parema ärakasutamiseega. Nende kui ka teiste kulumponentide mõjul kujuneb põrsa omahind emiselt aastas 20 põrsa saamisega ligikaudu 40 protsendi võrra ja 30 põrsa saamisega 60 protsendi võrra odavamaks kui 10 põrsa saamisega.

Toodud põhimõtete kohaselt tuleks läheneda ka ühekordsete emiste kasutamise majandusliku efektiivsuse analüüsile. Kuid seejuures tuleb arvesse rida täiendavaid momente. Ühekordsete emiste kasutamise tulemusena ei tohi kannatada tõuaretus, mis võib tekitada suurt majanduslikku kahju. Kalkulatsioonide tegemisel peetagu silmas, et ühekordne emis ise vaevalt realiseerub.

¹ Tabel on koostatud Eesti NSV tingimustes rakendatavatel normatiivsetel andmetel.

ritakse peekonina, mis põhjustab realiseerimisest saadavate sissetulekute vähenemist. Viimasest lähtudes järeldub, et ühekordselt emiselt saadav põrsaste arv ja põrsaste omahinna alanemine peab kompenseerima realiseerimishinna alanemisest tekkiva vähemlaekumise. Nende momentide täiendav arvestamine võimaldab otsustada, kui suures ulatuses ja missugustel perioodidel tuleks igas konkreetses majandis kasutada ühekordseid emiseid.

Emiste kasutamisest on otseselt sõltuv seakasvatuse sissetulekute tase, mida iseloomustavad aasta keskmise emise kohta (või aasta alguseks olnud põhiemise kohta) saadavad rahalised sissetulekud. Näitajas kajastub väga tugevasti seakasvatuse kvalitatiivne külg, sest sissetulekutele avaldavad mõju emistelt saadav põrsaste arv, nende nuumamine, liha kvaliteet, realiseerimise aeg jmt. tegurid.

Sissetulekute kujunemise alustest saab ülevaatliku pildi vastavate andmete tabelisse paigutamise teel. Vaatleme seakasvatuse sissetulekute laekumise aluseid 1957. aasta andmetel Tartu rajooni „Avangardi“ ja Tammistu kolhoosis. Arvestuse aluseks on käesoleval ajal kehtivad kokkuostuhinnad.

Esitatud andmed näitavad veenvalt sissetulekute otsest sõltuvust seakasvatuse organiseerimisest. Sellele peab olema suunatud ka analüüsija tähelepanu.

Tabel 14

Seakasvatuse sissetulekute taseme kujunemine Tartu rajooni „Avangardi“ ja Tammistu kolhoosis 1957. aasta andmel

Näitajad	Mõõtühik	„Avangard“	Tammistu
Põhiemiselt saadud põrsaste arv	pead	12,8	10,4
Lihatoodang aasta alguseks olnud põhiemise kohta eluskaalus	ts	18,2	4,2
Realiseeritud ja tapetud sigade keskmine eluskaal	kg	137	38
Emiste osatähtsus karja struktuuris aasta lõpuks	%	14,4	35,5
Rahalised sissetulekud aasta alguseks olnud põhiemiste kohta	tuh. rbl.	21,0	5,2

Lõpptulemusena oleneb seakasvatuse majanduslik efektiivsus toodangu omahinnast. Seakasvatuses arvutatakse omahind eluskaalu juurdekasvu ja võõrutatud põrsa kohta. Esimene nendest saadakse üldreeglina nuumikutele tehtud kulutuste ja eluskaalu juurdekasvu jagatisena, põrsaste omahinna kujundavad emistele ja sugukultidele tehtud kulud. Analoogiliselt veisekasvatusele arvutatakse ka realiseeritava sealiha eluskaalu omahind.

Põrsaste omahinna kujunemise põhialustest saime ülevaate eespool. Alljärgnevalt vaatleme eluskaalu juurdekasvu omahinna kujunemist.

3. LÕPPTULEMUSED OLENEVAD NUUMAMISE ORGANISEERIMISEST

Sigade eluskaalu juurdekasvu omahinna kujunemine toimub tegelikult nuumamise protsessis ning oleneb sellepärast nuumamise organiseerimisest. Sigade eluskaalu juurdekasvu omahinna võrdlemisi suur hälbimine kolhoosides ja sovhoosides, nagu näitavad vastavate uurimuste tulemused, on tingitud peamiselt põrsaste ja seakasvatuse kasutatavate söötade omahinnast ning nuumamise organiseerimisest.

Nuumamisega seoses avaldavad omahinna tasemele peamist mõju nuumatüübi valik, põrsaste saamise ja nuumamise aeg, nuumamise kiirus, söötmistüüp, söötade omahinnad, seakasvatuse mehhaniseerimise tase jm. tegurid. Analüüsija ülesandeks on uurida kõiki tegureid ükshaaval kui ka nende toimet üheskoos.

Tegurite üksikmõju uurimine toimub mitmesuguste väljavõtete tegemise teel majandis peetavatest arvestusandmetest. Nii näiteks toimub söötmistüüpide võrdlev analüüs erinevate söötmistüüpide kohta söötühiku keskmise omahinna arvutamise ja kaalujuurdekasvu intensiivsuse andmete baasil. Põrsaste saamise ja nuumamise aja mõju selgitatakse erinevate ajaperioodide (suveperiood, talveperiood) kohta arvutatavate kaalujuurdekasvu omahindade kaudu jne.

Märksa keerulisem on erinevate tegurite koosmõju selgitamine, sest tegurite kombinatsioonid võivad olla väga mitmesugused. Nii näiteks sõltub eluskaalu juurdekasvu omahind lõppkokkuvõttes sellest, millises vanuses ja kaa-

lus siga realiseeritakse, kusjuures erinevate söödaratsioonide kasutamisel on tulemused erinevad. Samatüübilise söödaratsiooni mõju on jällegi erinev suve- ja talveperioodil jne. Paljude võimaluste olemasolu tõttu ei saa niisugusteks analüüsideks anda valmiskujulisi näidiskeeme. Tegelikult pole kolhoosis kõigi nende keerukate skeemide rakendamiseks ka igapäevast vajadust.

Kolhoosi töös on kõige tähtsam teada, millises vanuses ja kaalus sigu realiseerida ning milliseid söödaratsioone kasutada. Nende tegurite koosmõju uurimiseks võib kasutada järgmist tabelivormi:

Tabel 15

Sigade nuumamise võrreldav majanduslik efektiivsus¹

Näitajad	Mõõtühik	Sea vanus kuudes									
		2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Eluskaal	kg	20	32	45	60	78	100	121	145	165	
Söödakulu eluskaalu juurdekasvu kilogrammi kohta ²	sü	6,77	5,92	5,63	5,45	5,33	5,25	5,34	5,45	5,56	
Söötühiku võrreldav omahind	%	100	97	90	86	83	82	82	85	86	
Võrreldav töökulu eluskaalu juurdekasvu kilogrammile	%	100	100	98	98	95	89	90	89	90	
Võrreldav omahind	%	100	86	78	73	69	67	68	72	73	

Tabelis esitatud eluskaalu andmed sõltuvad kaalujuurdekasvu intensiivsusest. Viimasest oleneb suurel määral ka söödakulu kaalujuurdekasvu ühikule. Söötühiku keskmine omahind oleneb kasutatavate söötade omahinnast ja söödaratsioonide koostisest. Töökulu sõltub mehhaniseerimise tasemest, nuumaperioodi pikkusest jmt. teguritest.

Andmete teatava tinglikkuse tõttu ei saa tabeli alusel teha küllalt üldistavaid järeldusi. Kuid antud variandis näitab tabeli lugemine seda, et ökonoomsemaks nuuma-

¹ Tabel on koostatud põhiliselt Eesti NSV tingimustes rakendatavail normatiivseil andmeil. Võrreldavad andmed on näitlikkuse tõstmiseks esitatud protsentides.

² Koos emistele ja sugukultidele kulutatud söödaga.

tüübiks on peekoninum. See väljendub peekoninuumi väiksemas söödakulus võrreldes poolrasva- ja rasvanuumaga, odavamate söötade (haljassöödad, heinajahu) suuremas osatähtsuses ja lühemast nuumaperioodist tingitud väiksemas töökulus. Eesti NSV tingimustes soodustab peekoninuumi majanduslikku efektiivsust söödabaasi iseloom ja aretatavate seatõugude sobivus selleks otstarbeks.

Peekoninuumi ei saa odavuselt võistelda ka lihanuumi ja heas toitumises noorte kesikute realiseerimine. Eriti torkab silma veel suhteliselt palju levinud noorte kesikute ja põrsaste nuumamise vähene efektiivsus. Seda põhjustavad emiste söödakulu ülekandumisest tingitud madalam söödatusuvus, põrsastele kasutatavad suhteliselt kallimad söödad (täispiim, jõusöödad jmt.) ja põrsaste hooldamisest ülekanduva töökulu mõju.

Sigade massilisemat nuumamist on otstarbekohane läbi viia suveperioodil, millal liha omahind kujuneb odavamate söötade (haljassööt), väiksema töökulu (koplites karjatamine) ja laagri viisilise pidamise (väheneb amortisatsioon) tulemusena märksa odavamaks kui talveperioodil. Selleks on vaja saada veebruarist kuni aprilli-maini rohkem põrsaid. Eriti selle perioodi suhtes vajab uurimist ühekordsete emiste kasutamise otstarbekus.

Nuumamise raskuspunkti asetamine suveperioodile ei tähenda sugugi teiste perioodide alahindamist. Elanikkonna vajaduste rahuldamine nõuab sealihaga aastaringset tootmist. Ka talvine nuumamine on õigel organiseerimisel, eriti odavamate söötade (kartul, heinajahu jt.) laialt ulatuslikumal tootmisel küllalt efektiivne. Suure tähtsusega on seejuures vähese jõusöödakasutamisega söötmistüübi rakendamine, kus söötühiku omahind on normaalselt madalam kui jõusöödarohke söötmistüübi puhul. Samuti tuleb silmas pidada ööpäevase kaalujuurdekasvu kiirendamise vajadust, mis lühendab nuumaperioodi ja suurendab söödatusuvust.

Sigade nuumamise võrreldava majandusliku efektiivsuse konkreetseks illustreerimiseks esitame veel vastavad põhinäitajad Tartu rajooni „Avangardi“ ja Tammistu kolhoosist (tabel 16).

Tabeli andmed kinnitavad eespool toodud seisukohti ning juhivad tähelepanu tööviljakuse tõstmise vajadusele. Tootmise vähesest mehhaniseerimisest tingitult hool-

Sigade nuumamise majandusliku efektiivsuse põhinäitajad Tartu rajooni „Avangardi“ ja Tammistu kolhoosis 1957. aastal

Näitajad	Mõõtühik	„Avangard“	Tammistu
Eluskaalu tsentneri omahind .	rbl.	765	1247
Selle hulgas:			
a) söödakulu	rbl.	508	711
b) töötasu	rbl.	193	381
Söötade kulu eluskaalu tsentnerile	sü	760	800
Selle hulgas jõusööt	sü	277	450
Söötühiku keskmine omahind .	rbl.	0,67	0,89
Seakasvatajate aastatööviljakus	tuh. rbl.	73,0	28,3
Töökulu eluskaalu tsentnerile .	inimpäev	5,4	13,6

davad emisetalitajad tavaliselt 12—18 emist koos imikpõrsastega ja nuumikute talitajad 50—80 nuumikut. Sealiha eluskaalu iga tsentneri kohta kulub siis 4,5—5 inimpäeva, madala produktiivsuse puhul (näit. Tammistu kolhoosis) aga veelgi rohkem.

Tehnika ulatusliku rakendamise korral (söötade ettevalmistamise, farmisise transpordi jne. mehhaniseerimisel) väheneb töökulu Üleliidulise Põllumajandusökonoomika Teadusliku Uurimise Instituudi ning Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituudi andmeil tsentneri kohta 1—1,5 inimpäevani, söödaautomaatide kasutamisel aga veelgi madalamale. Selle tulemusena saab võimalikuks tööhinnete korrigeerimine ning kulud töötasule iga tsentneri sööda kohta vähenevad. Mehhanismide ekspluatatsioonikulud ja amortisatsioon on saavutatavast kokkuhoiust märksa väiksemad ning tulemuseks on omahinna märkimisväärne alanemine.

Analüüsi lõppetapiks on tulukuse kindlaksmääramine. Eeltoodu põhjal võib öelda, et õigesti organiseeritud seakasvatus on tulukas tootmisharu. Uued kokkuostuhinnad, mis hälbivad 950—1350 rubla piirides tsentnerilt, kindlustavad normaalse tulukuse juba keskpärase tootmistasega kolhoosidele. Kuid omahinna alandamiseks on võimalusi kõikjal, mis loob eeldused tulukuse edasiseks tõuks. Eriti soodus on olukord peekoni tootmisel, kus rea-

liseerimishind hällbib 1130—1350 rubla piirides tsentnerilt. Vähem soodus on olukord pörsaste (6—20 kg) lihaks realiseerimisel, kus on kehtestatud madalamad hinnad (720 rubla tsentner). Sellega mõjustab riik tulukuse kaudu seakasvatuse kvalitatiivset tõusu, et vältida pörsaste ebaratsionaalset realiseerimist ja suurendada kvaliteetse peekoni tootmist, mida tarbijad kõrgesti hindavad.

III. KAS LAMBAKASVATUS ON TASUV?

Niisugune on küsimus, mis esitatakse paljudes kolhoosides. Sageli antakse siin ilma pikema kaalutluseta eitav vastus. Õige vastuse saame siiski ainult analüüsi tulemusena, kuid enne iseloomustame lühidalt lambakasvatuse rahvamajanduslikku tähtsust.

NSV Liidu rahvamajanduse arendamise perspektiivseks ülesandeks on suurendada lähema 15 aasta jooksul villase riide toodang umbes 2—2,3-kordseks, tootes iga elaniku kohta vähemalt 2,7—3,3 meetrit villast riidet aastas.¹ Selle suure ülesande täitmine nõuab lambakasvatuse kiiret edasiarendamist. Teadlaste poolt tehtud arvestuste kohaselt peaks NSV Liidus olema keskmiselt üks utt iga kahe elaniku kohta, kusjuures aastane villa ja lihatoodang (arvestatult ühe ute kohta) peaks sõltuvalt tootmisuunast olema 3,8—6,6 kilogrammi villa ja 40—65 kilogrammi liha eluskaalus.

1956. aastal toodeti Eestis iga elaniku kohta 2,5 meetrit villast riidet, s. o. üleliidulisest keskmisest tasemest ligikaudu 2 korda rohkem². Kohalik villatoodang andis selleks toorainet vähesel määral. Suurem osa villast veeti sisse teistest vennasvabariikidest.³ Niisuguse olukorra põhjustas lambakasvatuse vähene areng meie vabariigis. 1. jaanuariks 1958 oli Eestis 236,6 tuhat lammast, millest peaaegu 75 protsenti kuulus individuaalsektorisse⁴.

¹ Arvud on tuletatud olemasoleva tootmistaseme ja N. S. Hruštšovi poolt Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 40. aastapäeva puhul peetud kõnes püstitatud ülesannete alusel.

² A. Veimer, Eesti NSV sotsialistlik industrialiseerimine. Tallinn, 1958, lk. 237.

³ Sealsamas, lk. 283.

⁴ Eesti NSV rahvamajanduse arendamise 1957. aasta riikliku plaani täitmise tulemustest.

Nii vabariigi tekstiilitööstuse parema varustamise huvid kui ka lihatootmise suurendamine nõuavad senisest suurema tähelepanu pööramist lambakasvatusele. Eriti kehtib see kolhooside ja sovhooside kohta, kus lambakasvatuse intensiivsus on äärmiselt väike. Nii näiteks toodeti Tartu rajooni kolhoosides 1957. aastal põllumajandusliku maa iga hektari kohta villa 10,2 kilogrammi. Võrreldes 1954. aastaga vähenes lambakasvatuse intensiivsuse aste ligikaudu 25 protsendi võrra.

Lambakasvatuse mittetasuvuse teesi õigsuses tekitab kahtlust lammaste arvu järjekindel suurenemine individuaalsektoris, eriti kolhoosnike isiklikes abimajandites. Vabariigis tervikuna kasvas individuaalsektoris lammaste arv ajavahemikus 1953—1957 ligikaudu 50 protsendi võrra.¹

Lõpliku vastuse annab lambakasvatuse tasuvusele või mittetasuvusele iga majandi konkreetsetes tingimustes läbiviidav majandusliku tegevuse analüüs.

Lambakasvatuses on teiste produktiivloomakasvatuse harudega võrreldes tootmise organiseerimine märgatavalt lihtsam. See võimaldab ka analüüsi läbiviimist lihtsustatud kujul: rea analüütiliste näitajate kindlas järjekorras arvutamise ja omavahelise seostamise teel.

Esitame alljärgnevalt vastavad näitajad 1957. aasta andmete alusel Tartu rajooni „Avangardi“, Tammistu ja „Punase Tähe“ kolhoosist (tabel 17).

Lambakasvatuse arengut iseloomustavaks põhinäitajaks on tootmise intensiivsus, mida väljendatakse põllumajandusliku maa iga 100 hektari kohta toodetava villa hulga kilogrammides. Tabelis toodud andmetel on ta enam-vähem nõuetekohasel tasemel üksnes „Punase Tähe“ kolhoosis. Intensiivsuse suurendamine saab analoogiliselt teistele loomakasvatusharudele toimuda samuti produktiivsuse tõstmise ja iga 100 hektari kohta peetava lammaste arvu suurendamise teel. Praegustes tingimustes on suur praktiline tähtsus mõlemal teguril, kuid enamikus majandites tuleb esikohale asetada lammaste arvu suurendamine.

Eestis aretatavate liha-villalammaste produktiivsuse

¹ Vt. Eesti NSV rahvamajandus. Statistiline kogumik. Tallinn, 1957, lk. 108—109, ja Eesti NSV rahvamajanduse arendamise 1957. aasta riikliku plaani täitmise tulemustest.

Lambakasvatuse majandusliku efektiivsuse näitajad kolhoosides

Näitajad	Mõõtühik	"Punane Täht"	"Avangard"	Tammistu
1. Villatoodang põllumajandusliku maa iga 100 ha kohta	kg	25,0	13,7	9,0
2. Villatoodang keskmiselt aasta alguseks olnud täiskasvanud lamba kohta	kg	3,6	4,1	4,9
3. Lihatoodang eluskaalus keskmiselt aasta alguseks olnud täiskasvanud ute kohta	kg	20,0	42,4	20,0
4. Saadud tallede arv keskmiselt aasta alguseks olnud 100 ute kohta	pead	114	129	100
5. Tapetud lammaste keskmine eluskaal	kg	31	30	28
6. Põllumajandusliku maa iga 100 ha kohta oli:				
a) täiskasvanud lambaid aasta alguseks	pead	7,0	3,3	1,8
b) kõiki lambaid kokku aasta lõpuks	"	7,0	5,0	3,0
7. Rahalised sissetulekud lambakasvatusest aasta alguseks olnud ute kohta ¹	rbl.	356	420	400
a) selle hulgas villast	"	183	220	240
8. Söödakulu keskmiselt lamba kohta aastas	sü	310	360	320
a) selle hulgas laudaperioodiks kogutud sööt	"	115	160	120
9. Villa tsentneri omahind	rbl.	3366	2466	4177
10. Eluskaalu juurdekasvu omahind	"	561	410	696
11. Söödakulu tsentnerile ²				
a) villa tootmisel	sü	6540	6300	7680
b) liha tootmisel	sü	1090	1050	1280
12. Lambakasvatajate aastatööviljakus	tuh. rbl.	19,1	21,8	17,6
13. Inimtöökulu villa tsentnerile	inim-päev	90,6	71,4	96,4
14. Töökulu eluskaalu juurdekasvu tsentnerile ²	" rbl.	15,1	11,9	16,4
15. Villa realiseerimishind ¹	ts	5200	5200	4800
16. Liha (eluskaalus) realiseerimishind ¹	"	660	690	640
17. Lambakasvatuse tulukuse tase	0/0	+36,0	+86,8	+4,5
Selle hulgas:				
a) villa tootmisel	"	+54,0	+110,0	+14,9
b) liha tootmisel	"	+17,6	+66,0	-8,0

¹ Umberarvestus uute kokkuostuhindade alusel.² Villa ja liha eluskaalu vahel on söödad ja tööjõukulu jaotatud vahekorras 1:6.

hindamisel oleks ebaõige piirduda ainult villaproduktiivsusega. Samavõrra tähtsal kohal on siin lihaproduktiivsus, mida iseloomustatakse lambakasvatusest saadava lihatoodanguga aasta alguseks olnud täiskasvanud ute kohta. Kui villaproduktiivsuse normaalseks näitajaks on 4 kilogrammi, siis iga täiskasvanud ute kohta toodetav liha hulk eluskaalus peaks olema 50—60 kilogrammi. Viimane omakorda sõltub uttedelt saadavast tallede arvust. Meie tingimustes on võimalik saada vähemalt 120—130 talle iga 100 ute kohta. Teiselt poolt sõltub lihaproduktiivsus lammaste eluskaalu juurdekasvu intensiivsusest, s. o. nuumamisest. Kuna lambakasvatuses praktiseeritakse vähe keskmise ööpäevase kaalujuurdekasvu arvutamist, võib nuumamise intensiivsust iseloomustada tapmisele suunatavate lammaste keskmise eluskaaluga. Viimane näitaja on veel iseloomulikum siis, kui ta arvutatakse eraldi noorlammaste ja täiskasvanud lammaste kohta. Hindamise kriteeriumiks võib noorte oinaste ja uttede kohta võtta keskmiselt 40 kilogrammi, vanade prakeerimisele määratud uttede kohta 60 kilogrammi.

Ülalkäsitletud näitajad kindlustavad analüüsijale piisava ülevaate lambakasvatuse olukorrast majandis ja selle edsiarendamise põhisuundadest. Tabelis vaadeldud kolhooside kohta võib nende näitajate alusel öelda, et kõikjal tuleb põhiorhk asetada lammaste arvu suurendamisele ja eriti lihaproduktiivsuse tõstmisele. Viimane omakorda nõuab nii uttedelt saadavate tallede arvu suurendamist kui ka nuumamise intensiivistamist.

Tootmise majanduslikust intensiivsusest ja seda tingivatest asjaoludest ei saa ülalkäsitletud näitajate alusel küllaldast selgust. Seepärast on vaja kasutusele võtta mõningad täiendavad näitajad.

Üleminekuks mõlema näitajaterühma vahel on näitaja, mis väljendab rahalisi sissetulekuid lambakasvatusest aasta alguseks olnud ute kohta. Sissetulekute kujunemise aluseks on otseselt eelkäsitletud tootmistulemused, eriti villa- ja lihaproduktiivsus. Kuid peale selle kajastub rahalistes sissetulekutes ka toodangu kvaliteet, sest sõltub ju villa hind villa kvaliteedist ja puhasvillamäärast, liha hind aga nuumamise astmest. Põllumajandusteaduste kandidaat K. Jaama poolt tehtud arvestuste kohaselt annab lambakasvatuse sissetulekutest Eesti NSV tingimustes vill 40—50 protsenti, liha 50—60 protsenti. Ühe

täiskasvanud ute kohta on normaalne saada vähemalt 620 rubla sissetulekut aastas.¹

Ka sissetulekute taseme näitaja vaadeldavates kolhoosides juhib tähelepanu lammaste madalale lihaproduktiivsusele, mis võrreldes villaga on pidurdanud sissetulekute laekumist märksa rohkem. Põhjus seisab väheses lihatoodangus kui ka madalast nuumsusest tulenevas realiseerimishindade mõjus.

Analüüsi jätkamine peab selgitama sissetulekute edasise suurendamise võimalused. Kuna sissetulekud on otsees sõltuvuses produktiivsusest, produktiivsus aga oleneb söötmisest, võetakse vaatluse alla lammaste söötmitase. Seda iseloomustab keskmiselt lamba kohta aastas tehtav söödakulu söötühikutes koos kulutatud söötade struktuuriga. Täpsemate järelduste tegemiseks on soovitatav eraldi välja tuua talveperioodil kulutatud sööt.

Lammaste söötmitase andmete laiaulatuslik uurimine näitab, et kõigil eespool käsitletud sissetulekute pidurdumise põhjustel on üldreeglina üks ja sama alus. Selleks on lammaste vähene söötmine ja nuumamise peaaegu täielik puudumine. Normatiivseil andmeil vajatakse iga lamba kohta aastas sööta keskmiselt 400 söötühiku ulatuses, millest vähemalt 50 protsenti peab olema laudaperioodiks kogutav sööt.

Sellest nõudest peetakse kinni väga vähestes majandites. Karjatamisperioodil saavad lambad vajaliku söödakoguse enam-vähem kätte, suuri puudujääke esineb ainult sügisisel nuumamisel. Laudaperioodil rahuldatakse lammaste söödavajadusest ainult 50—70 protsenti. Suur osa söötasid on seejuures madala kvaliteediga, kuna jõu- ja mahlakad söödad puuduvad peaaegu täielikult. Nõrk söötmine alandab villaproduktiivsust, madaldab villa kvaliteeti, põhjustab ahtrust, pidurdab kaksik- ja rohkemtal- lede sündi, põhjustab tallede hukkumist ning alandab järsult lihaproduktiivsust.

Väga suure tähtsusega on lambakasvatuse tulukuse tõstmisel toodangu omahinna alandamine. Omahind arvutatakse lambakasvatuses villa ja eluskaalu juurdekasvu tsentneri kohta.

Omahinna tase sõltub peamiselt söödakulust ja töovil-

¹ K. Jaama. Intensiivistada lambakasvatust, „Edasi“ nr. 9, 13. jaanuarist 1959.

jakusest. Söödakulu oleneb omakorda tsentnerile kulutatud söötade hulgast ja söötade omahinnast. Normaalselt võib tsentneri villa tootmiseks kulutada kuni 6000 ja eluskaalu juurdekasvu tsentnerile mitte üle 1000 söötühiku. Tegelikult kulutatakse sööta sageli märksa rohkem. See on tingitud juba eespool märgitud nõrgast söötmisest, lammastele suunatavatest madala kvaliteediga söötadest ja puudulikest söödaratsioonidest. Nõrk söötmine vähendab söödatusvust elatussööda osatähtsuse suurenemise, madala kvaliteediga söötade ja nõuetele mittevastavate söödaratsioonide (jõu- ja mahlakate söötade vähesus) kasutamine aga söötade väärimise halvenemise arvel.

Madalat söödatusvust kompenseerib mõnevõrra üldreeglina lammastele suunatavate söötade suhteliselt madalam omahind. Nii näiteks varieerus tabelis käsitletud kolhoosides lammastele määratud söötade söötühiku keskmine omahind 17—30 kopika piirides. Teataval määral põhjustavad omahinna madala taseme ka ühekülgsed ja madala kvaliteediga söödad. Analüüsija otseseks ülesandeks on uurida, kas niisugusel teel saavutatav kokkuvõtte on majanduslikult otstarbekohane ja õige. Nagu eespool nägime, alandab see üldreeglina produktiivsust ja madaldab toodangu kvaliteeti, mis omakorda vähendab realiseerimisest saadavaid sissetulekuid.

Suured reservid omahinna alandamiseks peituvad töövilkakuse tõstmises. Kolhoosides, kus peetakse vähe lambaid, on lambatalitajate koormusnormid madalad. Talitaja hooldab aastaringiselt keskmiselt 30—40 utte, võiks aga hooldada 75—80 utte. Lambakasvatavate väikese koormuse ja lambakasvatuse madala produktiivsuse tõttu on toodanguühikule langev tööajakulu suur, kuid tööpäeva kasutamine toimub vähese tihedusega.

Olukorda saab normaliseerida lammaste arvu suurendamise ja lambatalitajate tööpäeva parema ära kasutamise teel.

Milliseks kujuneb lambakasvatuse tulukus ühes või teises kolhoosis, seda näitab konkreetsetes tingimustes läbi viidud analüüs. Kuid vastavate materjalide laiaulatuslik läbitöötamine lubab kokkuvõttes väita, et lambakasvatuse vähene tasuvus või mittetasuvus on olnud tingitud lambakasvatuse organiseerimisel esinenud vigadest ja puudustest. Lambakasvatuse tulukuse tõstmiseks on vaja järsult suurendada lammaste arvu ja tõsta tootmise intensiivsust,

otsustavalt parandada lammaste söötmist, organiseerida lammaste sügisest nuumamist, tihendada lambakasvatajate tööpäeva ja tõsta tööviljakust ning viia lambakasvatajate töötasu kooskõlla lambakasvatusest saadava toodanguga.

Kõige esitatu põhjal võime öelda, et õigesti organiseeritud lambakasvatus on küllaltki tulukas tootmisharu ning väärib kõigiti kiiret edasiarendamist.

IV. KANAKASVATUSE MAJANDUSLIKUST EFEKTIIVSUSEST

Teaduslike tarbimismõnede kohaselt vajatakse iga inimese kohta keskmiselt üks muna ööpäevas. Niisuguse vajaduse rahuldamiseks peaks iga elaniku kohta olema aastaringselt kolm munejat kana. Teiste loomakasvatuse saaduste küllaldase olemasolu korral võib tegelikkuses rahulduda ka mõnevõrra väiksema munatoodanguga. Seitseaastaku lõpuks on püstitatud ülesanne NSV Liidus tervikuna suurendada munatoodangut 1,6-kordselt, tootes iga elaniku kohta ligikaudu 180—185 muna. Eestis toodeti 1957. aastal iga elaniku kohta 147 muna.¹ Seitseaastaku jooksul on nähtud ette munatoodangu tõstmine poolteiskordseks, sealhulgas kolhoosides rohkem kui kahekordseks.

Kanakasvatuse intensiivistamise teed ja abinõud töötatakse igas majandis välja konkreetse olukorra analüüsi lähtudes. Tootmise taset iseloomustavaks põhinäitajaks on munatoodang teraviljakülvide iga 100 hektari kohta, mis vabariigi kolhooside keskmisena moodustas 1958. aasta andmeil 13,7 tuhat muna.²

Tootmise intensiivistamine võib toimuda igalt kanalt saadava munatoodangu tõstmise ja kanade arvu suurendamise tulemusena. Tähelepanekud näitavad, et produktiivsuse pidurdavat mõju intensiivsusele ei saa pidada eriti teravaks. Minimaalnõude — toota keskmiselt 110 muna kana kohta aastas — on enamik kolhoose ületanud.

¹ Eesti NSV rahvamajanduse arendamise 1957. aasta riikliku plaani täitmise tulemustest.

² Eesti NSV Statistikalitsuse andmeil. „Rahva Hääl“ nr. 21, 25. jaanuarist 1959.

Kuid tootmistingimustes küllaltki kättesaadava tasemeni, mis oleks 150—170 muna kana kohta aastas, on jõutud vähestes kolhoosides. Märksa enam pidurdab intensiivsust kanade vähene arv. Püstitatud tootmisülesannete täitmiseks peaks kolhoosides teraviljakülvide iga 100 hektari kohta peetama aastaringselt 200—250 munejat kana, tegelikult aga on vastav näitaja käesoleval ajal 100—120 kana piires.

Toodud andmed juhivad tähelepanu kanade arvu kiire suurendamise vajadusele. Kunstliku hautamise laialdase arengu tulemusena on tibude saamise võimalused praktiliselt piiramatud. Arengutempo peamiseks raskuspunktiks on seepärast vajalike ruumide ja osalt ka söötade olemasolu.

Kanakasvatuse hoogne arendamine aitab kaasa ka lihatoodangu suurendamisele. 1000-pealise kanakarja kohta, kui igal aastal prakeeritakse 50 protsenti kanadest ja iga kana asendamiseks jäetakse kasvama 4 tibu, kellest mittevajalikud realiseeritakse lihaks, võib aastas toota 20—25 tsentnerit liha eluskaalus. Aasta keskmise muneja kana kohta arvestatult tähendab see 2—2,5 kilogrammi. Tegelik tase ei ületa enamasti 1—1,5 kilogrammi.

Kolhoosides pannakse kanakasvatusele tihti vähe rõhku sellepärast, et tootmine on olnud suhteliselt vähetasuv. Selles küsimuses peab analüüsija uurima üksikasjalikult kanakasvatusest saadavate sissetulekute ja kanakasvatusele tehtavate kulude kujunemist. Näitlikult iseloomustavad seda Tartu rajooni „Avangardi“ ja J. V. Stalini nimelise kolhoosi kohta toodud andmed (tabel 18).

Tabelis toodud andmed väljendavad sissetulekute ja tootmisnäitajate omavahelist tihedat seost, kuid juhivad samaaegselt tähelepanu sissetulekute suhteliselt tagasihoidlikule tasemele isegi küllalt hea munatoodangu (J. V. Stalini nimelises kolhoosis) korral. See on põhjendatav peamiselt vähese lihatoodanguga, mis omakorda on tingitud tapalindude vähesest nuumamisest.

Kulude kujunemisest annab ülevaate toodangu omahinna analüüs. Omahinna ja tulukuse seosed kajastuvad tabelis 19.

Omahinna kujunemise protsessi jälgimine (eriti „Avangardi“ kolhoosi andmeil) näitab, et vaatamata keskpära-

Kanakasvatuse sissetulekute kujunemise alused Tartu rajooni „Avangardi“ ja J. V. Stalini nimelises kolhoosis 1957. aasta andmeil

Näitajad	Mõõt- ühik	J. V. Stalini nimeline	„Avangard“
Munatoodang teraviljakülvide iga 100 ha kohta	tuh. tk.	22,3	8,4
Munatoodang aasta keskmise muneja kana kohta	tk.	169	108
Kanade arv teraviljakülvide iga 100 ha kohta	pead	132	70
Lihatoodang aasta keskmise muneja kana kohta eluskaalus	kg	0,9	1,5
Rahalised sissetulekud aasta keskmise muneja kana kohta ¹	rbl.	114	82
Selle hulgas munadest	rbl.	105	67

Kanakasvatuse tulukuse kujunemise alused Tartu rajooni „Avangardi“ ja J. V. Stalini nimelises kolhoosis 1957. aasta andmeil²

Näitajad	Mõõt- ühik	J. V. Stalini nimeline		„Avangard“	
		1000 muna	Liha elus- kaalu ts	1000 muna	Liha elus- kaalu ts
Toodangu omahind	rbl.	400	759	620	1178
Sealhulgas:					
a) söödakulu	„	194	369	289	549
b) töötasud	„	200	380	282	536
Söödatasuvus	sü	217	413	402	764
Söötühiku keskmine omahind .	rbl.	0,89	0,89	0,72	0,72
Kanakasvatavate aastatöövilja- kus	tuh. rbl.	24,0		20,2	
Töökulu toodanguühikule . . .	inimpäev	9,5	18,1	12,8	24,3
Realiseerimishind	rbl.	620	1000	620	1000
Tulukuse tase	%	+55	+32	0	-15

¹ Arvestatud uute kokkuostuhindade alusel.

² Munade ja liha vahel on kulud jaotatud vahekorras 1 tsentner liha eluskaalus võrdub 1900 munaga.

sele produktiivsusele on toodangu omahind võrdlemisi kõrge ja tootmine vähetasuv. Selle põhjuseks on vähene söödatasuvus ja madal tööviljakus.

Normaalne söödatasuvus kujuneb kanakasvatutes alles 150—160-munalise aastatoodangu korral kana kohta. 100—110-munalise produktiivsuse puhul on söödakulu ligikaudu 20—30 protsendi võrra normaalsest kõrgem. Koos söödatasuvusega mõjutab munade ja kanaliha omahinda suuresti ka söötade, eriti omatoodetud teravilja omahind.

Rahule ei saa jääda kanakasvatatajate tööviljakusega. Arvestuste andmed ja eesrindlaste kogemused näitavad, et 1000 muna tootmiseks võib kulutada mitte üle 2—4 inimpäeva ja liha eluskaalu tsentnerile mitte üle 6—8 inimpäeva. Tegelik kulu, nagu näeme tabelist, on märksa suurem. Suurt töökulu põhjustavad tagasihoidlik produktiivsus ja kanakasvatuse madalast intensiivsusest tingitud madalad koormusnormid. Enamikus kolhoosides on kanakasvatatajatele kinnistatud umbes 500 kana. Aastaringne keskmine koormus on sageli märksa väiksem. Kanakasvatatajate tööjõudu kasutatakse seetõttu ebarahuldavalt. Lüpsjate ja seatalitajatega võrreldes on nende koormus ligikaudu 50 protsendi võrra madalam.

Võitlus omahinna alandamise eest kanakasvatutes peab algama võitlusega produktiivsuse tõstmise eest. Selleks on vaja kõigepealt parandada kanade söötmist. Kana aastane söödatarve on keskmiselt 60 söötühikut. Tegelikuses saavad kanad sööta umbes 40—45 söötühiku piires. Kasutatavad söödaratsioonid, mis koosnevad domineerivas osas teraviljast, õlikookidest ja kartulist, vajavad täiendamist loomsete kuivsöötade (kala- ning liha-jahu), juurvilja, lõssi, vitamiinheina ja haljassöödaga. Neid produktiivsuse tõstmiseks väga vajalikke söötasid esineb kanade söödabilansis suhteliselt vähesel määral.

Produktiivsuse tõstmine nõuab senisest rohkem tähelepanu ka pidamistingimustele, sest kanad on valgustuse, temperatuuri jt. tegurite suhtes võrdlemisi tundlikud. Normaalsete pidamis- ja söötmistingimuste rikkumine põhjustab sagedasti noorlindude hukkumist. Palju aitab produktiivsuse tõstmisele kaasa tõuaretustöö. Kanakasvatuse õigil organiseerimisel uuendatakse igal aastal 50—55 protsenti kanakarjast. Sellest nõudest on senini vähesel määral kinni peetud ning prakeerimine toimub huupi.

Kõik see aitab kaasa kanakasvatuse tulukuse edasisele tõstmisele. Kehtivate kokkuostuhindade puhul, kui 1000 muna eest saab 570—700 rubla ja tsentner kanaliha (eluskaalus) maksab 1000 rubla, on õigesti organiseeritud kanakasvatus kõrge tulukusega.

*

Loomakasvatus on Eesti NSV kolhooside peamiseks tootmisharuks. Temale on allutatud põhiliselt ka taimekasvatus. Võitlus loomakasvatuse majandusliku efektiivsuse tõstmise eest on võitluseks kogu põllumajanduse majandusliku efektiivsuse suurendamisel. Mida odavamalt toodetakse loomseid saadusi, seda suurem on kolhoosi puhastulu, mis omakorda loob eeldused majandi kiireks edasiarendamiseks ja kolhoosnikute töö paremaks tasustamiseks. Toodangu omahinna alandamine on ka riiklike jaehindade alandamise, s. o. kogu rahva heaolu tõstmise tähtsamaks eelduseks.

SISUKORD

Põhiülesanne	3
I. Esimesel kohal on veisekasvatus	4
1. Tootmise intensiivsus	5
2. Sissetulekud ja kulud	7
3. Veisekasvatases on otsustav sõna söötadel	13
4. Tööviljakus	19
5. Missugune on veisekasvatuse tulukus?	24
II. Seakasvatus on kiiresti efekti andvaks tootmisharuks	27
1. Seakasvatuse intensiivsus	28
2. Seakasvatuse efektiivsus sõltub tunduvalt emiste kasutamist	30
3. Lõpptulemused olenevad nuumamise organiseerimisest	33
III. Kas lambakasvatus on tasuv?	37
IV. Kanakasvatuse majanduslikust efektiivsusest	43

Хагелберг Раймунд Рудольфович
АНАЛИЗ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОДУКТИВНОГО
ЖИВОТНОВОДСТВА В КОЛХОЗЕ

На эстонском языке

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja H. Avarsoo. Kunstiline toimetaja R. Tungla.
Tehniline toimetaja J. Pedari. Korrektor O. Sepp.

Ladumisele antud 28. I 1960. Trükkimisele antud 11. III 1960. Paber 54×84,
¹/₁₆. Trükipoognaid 3. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 2,46.
Arvutuspoognaid 2,7. Tiraaž 2000. MB-02105. Tellimise nr. 158.

Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk tn. 54/58.

Hind rbl. 1.—

TÜ RAAMATUKOGU

10300014547931

Rbl. 1.—

A-17346